

Суфікс **-и-(ий)** ужитий порівняно в небагатьох прикметниках, переважно відносних: *брáтній*, *всесвітній*, *горóдній*, *дávnій*, *жýтній*, *зádnій*, *kráйnій*, *лítній*, *майбúтній*, *máтерній*; *незабúтній*, *освітній*, *píznій*, *ránній*, *самобúтній*, *субóтній*, *хáтній* та ін. Цей суфікс типовий для всіх прикметників відприслівникового та відіменникового походження, що мають перед ним **ж**, **ш**: *блíжній*, *вчорáшній*, *дávnішній*, *домáшній*, *дорóжній*, *друéжній* (потиск руки), *зóвнішній*, *колýшиній*, *мúжній*, *поздóвжній*, *порóжній*, *прийdéшній*, *ránішній*, *сíнéшній*, *спráвжній*, *сьогóднішній*, *тутéшній*, *худóжній*, але — *потуéжній*.

-ИЧН-(ИЙ), -ЧН-(ИЙ) (-ЇЧН-(ИЙ))

2. Після букв д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р у прикметниках, утворених від основ іншомовного походження, пишемо похідний суфікс **-ичн-(ий)**: *iсторíчний*, *класíчний*, *математíчний*, *ортопедíчний*; після решти приголосних — **-ічн-(ий)**: *академíчний*, *анархíчний*, *археологíчний*, *епíчний*, *ідилíчний*, *органíчний*; після **—** голосних **-їчн-(ий)**: *архаíчний*, *мозаíчний*, *прозаíчний*.

-ИН, -ЇН

3. У присвійних прикметниках, утворених від іменників першої відміни, після букв на позначення приголосних (крім й) пишемо суфікс **-ин**: *бáба* — *бáбин*, *мáма* — *мáмин*, *Gáнна* — *Gáннин*, *Káтря* — *Káтрин*, *Марúся* — *Марúсин*, *свекrúха* — *свекrúшин*, *títka* — *títchin*; після голосних — **-їн**: *Зóя* — *Зóїн*, *Марíя* — *Марíїн*, *Соломíя* — *Соломíїн*, *Софíя* — *Софíїн*.

-ИН-(ИЙ), -ЇН-(ИЙ)

4. У прикметниках зі значенням присвійності, утворених від назв тварин, після букв на позначення приголосних (крім й) пишемо суфікс **-ин-(ий)**: *бджолíний*, *голубíний*, *городíний*, *качíний*, *орлíний*; після букв, що передають голосний, та апострофа — **-їн-(ий)**: *змíїний*, *солов'íний*.

-ИСТ-(ИЙ), -ЇСТ-(ИЙ)

5. Ці прикметникові суфікси вказують на інтенсивний вияв ознаки. Суфікс **-ист-(ий)** пишемо після букв, що позначать приголосні: *барвíстий*, *голосíстий*, *іскри́стий*, *перíстий* (подібний до *пера*; але *перíстий* — *рябий*), *променíстий*, **-їст-(ий)** — після букв на позначення голосних: *вibóїстий*, *гnoїстий*, *олiїстий*, *тройстий*.

-ЕВ-(ИЙ), -ЄВ-(ИЙ), -ОВ-(ИЙ)

6. Суфікс **-ев-(ий)** уживаємо в прикметниках, що мають перед цим суфіксом букву на позначення м'якого або ширячого приголосного і в яких наголос падає переважно на основу слова: *березнéвий*, *грушéвий*, *овочéвий*,

сítцевий. Якщо перед суфіксом стоять букви на позначення м'яких н, т та й, то пишемо **-ев-**(ий): *алюмíнієвий, значеннéвий, мисленнéвий, життéвий, поняттéвий, суттéвий, дієвий, кáлісвий*.

Суфікс **-ов-**(ий) незалежно від наголосу вживаємо у прикметниках, що мають перед цим суфіксом букву, яка передає твердий приголосний: *вітровий, казкóвий, квárцовий, палацóвий, святкóвий, службóвий*. Крім того, суфікс **-ов-**(ий) пишемо у прикметниках, що мають перед ним букви на позначення шиплячих (ж, ч, ш, шч), м'яких приголосних або й, причому наголос у них падає на закінчення: *біржовий, речовий, грошовий, дощовий; нульовий, стильовий; бойовий, гайовий, крайовий*. За цими правилами пишемо суфікси **-ов-, -ев- (-ев-)** у присвійних прикметниках жіночого та середнього роду: суфікс **-ов-** уживаємо в присвійних прикметниках, утворених від іменників другої відміни чоловічого роду твердої групи: *бáтько — бáтькова, бáтькове; мáйстер — мáйстрова, мáйстрове; Петró — Петróва, Петróве; сусíд — сусíдова, сусíдове; Шевчénko — Шевчénкова, Шевчénкове*; суфікс **-ев-** (після голосного **-ев-**) уживаємо в присвійних прикметниках, утворених від іменників другої відміни чоловічого роду м'якої та мішаної груп: *Андрíй — Андрíєва, Андрíєве; Ігор — Ігорева, Ігореве; кобзár — кобзарéва, кобзарéве; піснýр — піснярéва, піснярéве; скрипáль — скрипалéва, скрипалéве; стóрож — стóрожева, стóрожеве; товáриш — товáришева, товáришеве*.

Голосні **о, е** суфіксів **-ов-, -ев- (-ев-)** чергуємо в закритому складі з **і**: *Василéва — Василíв, мáйстрова — мáйстрів, Олексíєва — Олексíїв*.

-УВАТ-(ИЙ) (-ЮВАТ-(ИЙ), -ОВАТ-(ИЙ), -ОВИТ-(ИЙ)

7. Суфікс **-уват-**(ий), а після букв на позначення м'яких приголосних звуків — **-юват-**(ий), уживаємо в прикметниках на позначення неповного ступеня вияву ознаки: *білувáтий, горбувáтий, круглувáтий, синювáтий, темнувáтий*, а також властивості, подібності, схильності до чогось: *дуплувáтий, злодíйкувáтий, остюкувáтий, пíскuváтий*.

Суфікс **-оват-**(ий) з наголошеним **о** маємо в небагатьох прикметниках: *пліскóватий, стовбóватий*.

Суфікс **-овит-**(ий) уживаємо у прикметниках на позначення високого ступеня вияву ознаки: *гордовýтий, грошовýтий, талановýтий*.

Дієслівні суфікси

§ 34. -УВА- (-ЮВА-), -ОВА-

1. У багатьох дієсловах української мови пишемо суфікс **-ува-** (**-юва-**): *будувáти, гостювáти, керувáти, мíркувáти; лíкарювáти, учителювáти*. У віддієслівних іменниках та дієприкметниках **-ува-** (**-юва-**) пишемо тоді, коли на перший голосний цього суфікса не падає наголос: *викру́чувати — викру́чування, викру́чуваний; очíкувати — очíкування, очíкуваний; пíдсíнювати — пíдсíнювання, пíдсíнюваний*; якщо на перший голосний суфікса падає наголос, то в дієприкметникові і зрідка в іменниківі пишемо -

ова-: друкувати — друкування, але друківаний; малювати — малювання, але мальований; підпорядкувати — підпорядкування, але підпорядкований; риштувати — риштування, але риштовання (предметне значення), риштований; упакувати — упакування, але упаковання (предметне значення), упакований.

-ОВУВА- (-ЬОВУВА-)

2. Суфікс **-овува-(-ьовува-)** уживаємо в дієсловах і похідних від них іменниках та дієприкметниках, його перший голосний завжди наголошений: завойовувати — завойовування, завойовуваний; перемальовувати — перемальовування, перемальовуваний; скуповувати — скуповування, скуповуваний.

-ІР-, -ИР-

3. Дієслова іншомовного походження, що мають у мові-джерелі суфікс **-ір-**, в українській мові звичайно втрачають цей суфікс у всіх формах: дотувати — дотований, загітувати — загітіваний, закомпостувати — закомпостованний, зареєструвати — зареєстріваний, лобіювати — лобійований, поінформувати — поінформованний, сконструювати — сконструйований. Лише в деяких дієсловах для усунення небажаної омонімії зберігаємо суфікс **-ір-** (після д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р) — **-ир-**: буксірувати (бо є буксувати), парірувати (бо є парувати), полірувати (бо є полювати), репетірувати (бо є репетувати). Суфікси **-ір-**, **-ир-** пишемо також у поодиноких дієсловах: драгірувати, котірувати, лавірувати, марширувати, пікірувати, третірувати, солірувати.

ПРАВОПИС СЛІВ РАЗОМ, ІЗ ДЕФІСОМ, ОКРЕМО

Загальні правила правопису складних слів

Складні слова можна утворювати з двох і більше основ (слів) за допомогою сполучних голосних звуків і без них.

§ 35. Складні слова зі сполучними голосними звуками О, Е (графічно Е та Є)

1. Коли перша частина складного слова — основа прикметника твердої групи, то сполучним звуком є **о**: *важкоатлēт, гірничопромисловий, чорнозем, яснозóрий*; якщо ж перша частина такого слова — основа прикметника м'якої групи, то перед **о** пишемо **ь**: *верхньолу́жський, давньору́ський, задньоязикóвий, нижньогірський*,

передньобоковий, ранньостіглій, середньовіччя, середньодобовий, синьо́кий.

2. Коли перша частина складного слова — основа іменника, числівника або займенника, то сполучним звуком буває:

1) **о** після твердого приголосного, зокрема й шиплячого: *водозабір, Водохре́стя, грушоподібний, дощомір, душогуб, кашовáр, крайнознáвство, однодéнний, рибокомбінат, самовиховання, самовчíтель, сировáр, торфоріз, цементовóз;*

2) **о** в числівниковій основі **дво-** перед наступним приголосним, голосним та **й** у прикметниках та іменниках: *двоактний, двоелектрódний, двоєдíний, двоóкис, двоóксенъ, двооксíд, двоопúклий, двоосьовýй, двотижнéвий, двоя́русний;*

3) **е** після м'якого приголосного (неподовженого), яким закінчується основа іменника м'якої групи: *буrelóm, землемíр, землетrúс, киснетерапíя, краплеподібний, працездатний, скéлелаз, а в деяких словах — і після шиплячого: дружелóбний, ножетrimáч, овочесхóвище, Січеслав, але традиційно: конóв'язь, коногін, костогрíз, костопráв, повітрородúв, повітрозабíрник, свиномáтка, свинопáс;*

4) **е** після **й**, яким закінчується основа іменника м'якої групи, та після м'якого подовженого приголосного першої частини графічно передаємо буквою **е**: *боездáтність, краезнáвство, націєтворення, життєздáтний, життéпіс, сміттєзби́ральний, хímітерапія.*

Роль сполучного звука у складних словах виконує також останній голосний першого невідмінюваного іменника чи першої незмінної основи іншомовного походження, переважно **о**, **а** (*автовокзál, відеозáпис, дискокlúб, Євросоюз, Європарламент, кінофíльм, nanoчастíнки, radíокоміtétm, стереоапаратúра; медіалінгвістика, медіастилістика*), а також голосний, яким закінчується перше слово, зокрема **и** (*всюдихíд, двадцятiríчиний, триáтомний, трикілометróвий, тринíжок, триóксенъ, чотирибáльний, чотирикутник, чотириосовоýй, семидéнний,), е* (*морепродукти, сонцестояння), а* (*кількаразóвий, кількаповерхóвий, півтораметróвий, сім'ядоля, сім'япрóвід, сорокарíчний), о* (*дев'яносторíчний, стометróвий, сторíччя), у* (*двою́рідний, трою́рідний*).

Складні слова без сполучного голосного звука

3. Складні слова утворюємо без сполучного голосного звука, якщо:

1) перша основа закінчується на приголосний звук (*Болгрáд, Вýшгород, Mýргород, Нóвгород, крайнéбо, пíвденъ, хлорбензóл, хлорвініл*) та **-ох**, що є закінченням родового відмінка числівників **два** — **четири** в порядкових числівниках і співвідносних із ними іменниках (*двохсóтій, трьохтýсячний, чотирьохмíльйóнний, чотирьохмíльярдний; двохсotрíччя, трьохсotрíччя, чотирьохсotрíччя*);

2) першу основу скорочено до приголосного: *артпóлк*, *будмайдáнчик*, *драмтеáтр*, *закáфедри*, *літстúдія*, *медзákлад*, *міськráда*, *педунíверситéт*.

Складні слова пишемо разом і з дефісом

4. Разом пишемо:

1) складноскорочені слова (мішані та складові абревіатури) й похідні від них: *адміресурс*, *адмінреформа*, *академвідпúстка*, *багатвéчір*, *бухблік*, *виконроб*, *власкóр*, *держсмíто*, *держустанóва*, *елітжкитлó*, *інвалю́та*, *інфíрма*, *інвестстроéкт*, *інтербригáда*, *інформповідомлення*, *інформцéнтр*, *Кабмíн*, *Київзеленбúд*, *комбáт*, *лісгóсп*, *медперсонáл*, *мульфíльм*, *Нацбáнк*, *нардéп*, *ощадкñíжка*, *епідемситуáція*, *профспілка*, *Святвéчір*, *соцзабезпéчення*, *соцстráх*, *спецзавдáння*, *спецвíпуск*, *спортмайдáнчик*, *фармпрепáт*; *комбáтівський*, *профспілкóвий*, *соцстráхівський*;

2) слова з першими регулярно вживаними іншомовними компонентами на голосний та приголосний: *абро-*, *авіа-*, *авто-* ('само', 'автоматичний'), *агро-*, *аero-*, *аква-*, *алко-*, *арт-*, *астро-*, *аудіо-*, *біо-*, *боди-*, *боді-* (перед голосним), *веб-*, *геліо-*, *гео-*, *гідро-*, *дендро-*, *екзо-*, *еко-*, *економ-*, *етно-*, *євро-*, *зоо-*, *ізо-*, *кібер-*, *мета-*, *метео-*, *моно-*, *мoto-*, *нарко-*, *нео-*, *онко-*, *палео-*, *пан-*, *пара-*, *поп-*, *прес-*, *псевдо-*, *соціо-*, *теле-*, *фіто-*, *фолк-* (фольк-), *фоно-* та ін.: *аброморфéма*, *авіарéйс*, *автовідповідáч*, *агробíзнес*, *аеромéтод*, *акватéхніка*, *алкотéст*, *артрýнок*, *астрокорéкція*, *аудіоальбóм*, *біоцíкл*, *бодиблдинг*, *бодіáрт*, *вебсторíнка*, *геліоцéнтр*, *геополітика*, *гідропáрк*, *дендропáрк*, *екопродукти*, *економклáс*, *етногúрт*, *єврозóна*, *євроремóнт*, *зоосáд*, *кібермашина*, *метамóба*, *метеостáнція*, *моновистáва*, *мотокróс*, *наркобíзнес*, *неомодерніст*, *онколікарня*, *панамерикáнський*, *параолíмпíець*, *попmíзика*, *попгúрт*, *пресконферéнція*, *псевдонаука*, *псевдогромадýнський*, *соціосфéра*, *телехрónіка*, *фітомерапія*, *фолкгúрт*, *фолькмúзика*, *фонозáпис*; так само слова з питомими компонентами **іно-** (**іншо-**, **інако-**), **лже-**: *іновíрець*, *іниовíрець*, *інакодúмець*, *іниодúмець*; *лжеспрорóк*, *лжесвідок*.

Примітка. Якщо такі іншомовні компоненти приєднані до власного імені, то їх пишемо з дефісом: *пан-Єврóпа*, *псéвдо-Фáуст*.

3) слова з першим іншомовним компонентом, що визначає кількісний (вищий від звичайного, дуже високий або слабкий, швидкий і т.ін.) вияв чого-небудь: *архи-*, *архи-*, *блíц-*, *гíпер-*, *екстра-*, *макро-*, *максí-*, *мідí-*, *мікро-*, *міні-*, *мульти-*, *нано-*, *полí-*, *премíум-*, *супер-*, *тон-*, *ультра-*, **флеш-**: *архіскладníй*, *архішахráй*, *архидíякон*, *блíцновíни*, *блíцопíтування*, *гíперзвýк*, *гíпермáркет*, *екстраклáс*, *макромолéкула*, *макроеконóміка*, *максібдяг*, *мідібдяг*, *мікроорганíзми*, *мікрохвýлі*, *мікрочастíнка*, *мініблóк*, *мінідýск*, *мінікомп'ютер*, *мультимíльйонér*, *нанокомп'ютер*, *наночастíнки*,

полісахаріди, полімотивáція, преміумклáс, супермárket, супермодéль, супермódний, топмénеджер, топмодéль, ультразвúк, ультрамодний, флешинтерв'ю.

Примітка 1. У компонентах **максі-**, **міді-** кінцевий і в позиції перед приголосним наступного слова не переходить в **и**: *максімóда, максісúкня, мідімóда, мідіспіднýця*.

Примітка 2. Компонент **топ-** із числівниками не поєднуваний.

4) слова з першим іншомовним компонентом **анти-**, **віце-**, **екс-**, **контр-**, **лейб-**, **обер-**, **штабс-**, **унтер-**: *антивíрус, віцепрем'ér, віцеќонсул, ексхемпíон, ексміністр, експрезидéнт, контрадмірál, контрудáр, лейбгвардíєць, лейбмéдик, обермáйстер, оберофíцér, оберлейтенáнт, оберпрокурóр, штабскапітáн, унтерофíцér*.

Примітка 1. Із власною назвою (прізвищем) такі компоненти пишемо з дефісом: *«Анти-Дюринг», екс-Югослáвія*.

Примітка 2. У компонента **анти-** кінцевий и в позиції перед голосним наступного слова не переходить в **і**: *антиелектróн, антиімперіалістíчний, антиінфекцíйний, антиінфляцíйний, антиісторíчний, антиокисловач, антиурядóвий* (див.: § 31).

5) складні слова, першою частиною яких є кількісний числівник, записаний словом: *двадцятip'ятіповерхóвий, двобічний, двобокий, півтораметрóвий, п'ятсотдвадцятip'ятирічча, сімдесятірічча, сімсотсорокарічча, сорокарічний, сторічча, тривідсотковий, трикутник, трия́русний, чотириáктний, чотириумісячний*.

5. З дефісом пишемо:

1) слова, утворені повторенням того самого діеслова, що виражаютъ інтенсивну дію: *писáв-писáв, робíв-робíв, ходíв-ходíв*; прикметника чи прислівника, що передають високий ступінь вияву ознаки: *більш-більш, багáто-багáто, далéко-далéко, легéнький-легéнький, лéдвє-лéдвє, сіньо-сіньо, тýхо-тýхо*;

2) складні слова, утворені внаслідок поєднання слів синонімів: *гýдко-брýдко, зróду-вíку, тýшком-нýшком, чáсто-гýсто*; слів-антонімів: *більш-менш, вýдимо-невýдимо, купíвля-прóдаж*; близьких за значенням слів, що передають єдине поняття: *бáтько-мáти* (батьки), *хліб-сíль* (їжа); слів із тим самим коренем, але з різними закінченнями, префіксами чи суфіксами: *великíй-превеликíй, з давníх-давéн, з дíда-прáдіда, мало-помáлу, повík-вíki, ráдий-радісíнький, сýла- силéнна, тýхий-тихéсенький*.

Примітка. Два однакових іменники або числівники, один з яких має форму називного відмінка, а другий — орудного, пишемо окремо: *кінéць кінцéм, честь чéстю, чин чýном, однáм однá*.

3) складні слова, що означають приблизність: *день-другий, година-две, не сьогодні-зутра, три-чотири*.

Примітка. Поєднання слів зі значенням приблизності або певних числових меж можуть складатися й з двох числівників, позначених цифрами. У такому разі між ними ставимо тире: *3 — 4 дні, учні 8 — 10 класів*.

4) складні вигуки та звуконаслідування, утворені переважно повторенням того самого звукосполучення: *гей-гей, ге-ге-тэ, дзень-дзелέнь, їй-бóгу, їй-пра́во, кру-кру́, ку-ку́, курлý-курлý, ого-го-гó, ой-ой-óй, ох-xo-хó, тук-тúк, тьюх-тьóх*;

5) скорочення з належними до них цифрами: *Ан-124, Ан-225, Б-17, БУ-1, ДС-3, ЖЕК-9, Зеленбúд-4, Су-53, Ту-154, Як-42*;

6) числівниково-літерні найменування класів, будинків, корпусів, поштових відділень тощо: *7-А клас, 10-В клас, будинок № 28-Г, корпус 3-А; Київ-1*;

7) ініціальну абревіатуру, написану великими або малими літерами, з будь-яким словом: *ВІЛ-інфекція, ДНК-аналіз, ДНК-експертіза, ВП-зала, e-декларування, e-декларáція*;

8) дві ініціальні абревіатури, написані великими літерами: *ВІЛ-СНІД*;

9) слова-терміни, до складу яких уходить літера алфавіту: *П-подібний, Т-подібний*;

10) за традицією *карт-блáни, стáтус-кво* та ін.

§ 36. Складні іменники

1. Разом пишемо:

1) складні іменники, у яких поєднані за допомогою сполучного голосного звука дві основи, друга з яких — віддіслівного походження: *водопій, водолáз, газогén, глибиномíр, глинокóп, дроворúб, лісосплáв, ляльковóд, металорíз, м'ясоїд, самохíд, сінокіс, солевáр, стрічкорíз, тепловóз, трубоклáд, хлібодár, хліборíз*;

2) складні іменники, утворені поєднанням прикметникової та іменникової основ за допомогою сполучного голосного звука: *білокrіvci, високогір'я, густолісся, дрібноліс, жовтобоцвіт, синьоцвіт, червононіжка, червонопірка, чорнозем, чорноліс, чорнóслив*;

3) складні іменники, утворені за допомогою сполучного голосного звука з двох іменникових основ: *верболіз, газобалóн, глинопісóк, лісостéп, людинодéнь, льонолавсáн, металопласт, носоріг, сталебетóн, тóннокіломéтр, торфогнíй, шлакоблóк*), а також іменники, першою частиною яких є незмінна основа іншомовного походження на **о**, **а**: *автомагістрáль, агрокультúра, велопробіг, відеофíльм, дискомúзика, кінозáл, радіокоміtéт, стереоекráн, фотоспráва, еврорýнок, нанодiагnóстика, медіалінгвістика*;

4) складні іменники, утворені з дієслова у формі другої особи однини наказового способу та іменника: *горіцвіт*, *зірвіголова*, *перекотіпόле*, *пройдісвіт*; *Колівушко*, *Непійтиво*, *Непійвода*, *Перебійніс*, *Тягнібік*, *Убійзовок* (прізвища);

5) складні іменники, утворені з кількісного числівника у формі родового відмінка (для числівників *дев'яносто*, *сто* — називного), іменникової основи та суфікса: *дванадцятітіонка*, *двохсотріччя*, *дев'яностоп'ятиріччя*, *дев'яносторіччя*, *сто п'ятдесятитиріччя*, *сторіччя*, *трьохсотп'ятдесятитиріччя*, *шестиденка*.

Примітка. Якщо такий числівник у складних іменниках означає дво-, тризначне число і записаний цифрами, то його приєднуємо до другої частини за допомогою дефіса: *750-річчя*, *900-річчя*.

6) складні іменники з першою частиною **напів-**, **полу-**: *напівавтомат*, *напівімлá*, *напівку́щ*, *напівлюдíна*, *напівмáвпа*, *напівпíтьмá*, *напівпráвда*, *напівфабрикат*; *полу́дробок*, *полу́кіпок*, *полу́мисок*.

Примітка. Невідмінюваний числівник **пів** зі значенням ‘половина’ з наступним іменником — загальною та власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо окремо: *пів аркуша*, *пів відрá*, *пів годíни*, *пів літра*, *пів міста*, *пів огіркá*, *пів бострова*, *пів яблука*, *пів я́щика*, *пів ями*; *пів Єврóпи*, *пів Кýєва*, *пів України*. Якщо ж **пів** з наступним іменником у формі називного відмінка становить єдине поняття і не виражає значення половини, то їх пишемо разом: *півárкуш*, *південь*, *півзáхист*, *півкóло*, *півкуля*, *півлíтра* (розм. ‘пляшка з горілкою або іншою випивкою ємністю 0,5 літра’), *півмíсяць*, *півбéрт*, *півовáл*, *півбóстрів*.

7) складні іменники, утворені з трьох і більше основ: *автомотогуртбóк*, *радіоспектрогеліогráфія*, *світловодолікувáння*, *термогідродинáміка*.

2. З де фісом пишемо:

1) складні іменники, утворені з двох самостійних іменників без сполучного голосного звука.

У них відмінююмо або обидва іменники, або тільки другий. Обидва іменники відмінююмо, якщо вони означають:

а) спеціальність, професію, наукові звання: *гінекóлог-ендокринóлог*, *лікар-екóлог*, *магнітóлог-астронóм*, *худóжник-карикатурист*, *членкореспондéнт*;

б) протилежні за змістом поняття: *купíвля-прóдаж*, *рóзтяж-стиск*;

в) казкових персонажів: *Зáйчик-Побігáйчик*, *Лисíчка-Сестрýчка*, *Цап-Відбувáйло*;

г) рослини: *брат-i-сестра*.

2) другий іменник складного слова відмінюємо, якщо перший:

а) визначає певну прикмету чи особливість предмета, особи, явища, названих другим: *бізнес-план*, *бізнес-проект*, *блок-система*, *буї-тур*, *дізель-мотор*, *допінг-контроль*, *дур-зілля*, *жар-птиця*, *інтернет-видання*, *інтернет-послуга*, *козир-дівка*, *компакт-диск*, *крекінг-процес*, *піар-акція*, *піар-кампанія*, *розв'яз-трава*, *фітнес-клуб*, *чар-зілля*;

б) є назовою літери грецького алфавіту, що лексикалізувалася: *альфа-промені*, *альфа-розвад*, *альфа-частинка*, *бета-промені*, *бета-розвад*, *бета-частинка*, *дельта-проміння*, *дельта-функція*, *дельта-частинка*;

в) разом із другим становить єдине найменування військового звання, державної посади (*генерал-капітан*, *генерал-лейтенант*, *генерал-майор*, *прем'єр-міністр*), одиниці вимірювання чого-небудь (*кіловат-година*, *мегават-година*), узвичаєних музичних понять (*до-дієз*, *мі-бемоль*, *сі-бемоль*, *соль-дієз* та ін.), проміжних сторін світу (*норд-вест*, *норд-ост*), деяких рослин (*сон-трава*, *мати-й-мачуха*);

г) є невідмінюваним іменником іншомовного походження: *суші-бар*, *карабеке-бар*;

3) складні іменники, утворені з двох самостійних слів за допомогою сполучного голосного о: *монголо-татари*, *урло-фіни*, *Австро-Угорщина*;

4) першу частину складного слова (написану разом або з дефісом), за якою вжите слово з такою самою, як у першої, другою частиною: *аудіо- та відеопродукція*, *кулько- й роликовійпники*, *націс- й державотвірні процеси*, *радіо- й телепаратура*, *тепло- й гідроелектростанції*.

§ 37. Прикладка

Між прикладкою та означуваним іменником ставимо дефіс або ж пишемо їх окремо, що залежить від їхнього значення та місця одне щодо одного.

Примітка. Про вживання розділових знаків із поширеними прикладками читай у § 121.

1. Дефіс ставимо:

1) якщо означальний (прикладковий) іменник ужито після означуваного іменника: *вовк-жадніога*, *дівкі-чарівниці*, *дівчина-красуня*, *земля-мати*, *козак-характерник*, *країна-інвестор*, *країна-кредитор*, *мова-джерело*, *мова-посередниця*, *очі-намистинки*, *хлопець-богатир*, *хлопчик-мізинчик*, *Україна-ненька*.

2) якщо означальним іменником є родова назва, ужита після іменника — видової назви: *Дніпро-ріка*, *звіробій-трава*, *Йордан-річка*, *Сапун-гора*;

3) якщо означуваний і означальний іменники можуть мінятися місцями, але означальну роль виконує другий іменник: *дівчина-грузинка* і *грузинка-*

дівчина, учитель-фізик і фізик-учитель, художник-пейзажист і пейзажист-художник;

4) якщо означальний іменник уходить до складу терміна, де він утратив своє значення, унаслідок чого постав складний іменник без сполучного звука: *гриб-паразит*, *жук-короїд*, *заяць-біл'як*, *заяць-русак*, *льон-довгунéць*, *льон-кучерявець*, *льон-сирéць*.

2. Дефіс не ставимо:

1) якщо означальний іменник ужито перед означуваним: *нéнька Україна*:

2) якщо означальний іменник є видовою назвою щодо першого іменника — родової назви: *горá Сапúн*, *держáва Україна*, *мíсто Кíїв*, *рíка Днíпро*, *селó Мóринцí*, *травá звíробíй*.

§ 38. Складні числівники

1. Ра з о м пишемо:

1) складні кількісні числівники: *одинáдцять*, *пíвторá*, *п'ятдесят*, *триста* (*трьохсóт*, *трьомстáм*, *трьомастáми*, (на) *трьохстáх*);

2) складні порядкові числівники, останнім компонентом яких є **-сотий**, **-тисячний**, **-мільйонний**, **-мільярдний**: *дев'ятисóтій*, *трьохсóтій*; *двохтýсячний*, *десятитýсячний*, *п'ятсоттридцятитýсячний*; *чотирьохмільйóнний*, *п'ятдесятимільйóнний*, *шістдесятип'ятимільйóнний*; *семимільярдний*, *трьохмільярдний*.

Примітка 1. Складені кількісні та порядкові числівники пишемо окремо: *ти́сяча п'ятсо́т*, *три́дцять ві́сім*; *мільйóн трьохтýсячний*, *мільярд чотирьохмільйóнний*, *ти́сяча дев'ятисóтій ві́сімдесят восьмíй*.

Примітка 2. Кількісні та порядкові числівники, до складу яких уходить форма з **половиною** й под., також пишемо окремо: *дvi з половиною* *ти́сячі*, *три з половиною* *ти́сячний* *загін*.

2. З дефісом пишемо порядкові числівники, перша частина яких передана цифрами: *3-ти́сячний*, *35-мільйóнний*, *4-мільярдний*.

§ 39. Складні займенники

1. Разом пишемо складні неозначені займенники, утворені від займенників інших семантичних груп за допомогою словотворчих часток **аби-**, **ані-**, **де-**, **-сь**: *абíхто* (*абíкого*, *абíкому* і т. д.), *абíякий* (*абíякого*, *абíякому* і т. д.), *абíчий* (*абíчного*, *абíчному* і т. д.), *анíхто* (*анíкого*, *анíкому* і т. д.), *анíщо* (*анíчого*, *анíчому* і т. д.), *анíйкий* (*анíякого*, *анíякому* і т. д.), *анíчий* (*анíчийбго*, *анíчийбму* і т. д.), *дéхто* (*дéкого*, *дéкому* і т. д.), *дéщо* (*дéчого*, *дéчому* і т. д.), *дéякі* (*дéяких*, *дéяким* і. т. д.), *хтось* (*когóсь*, *комúсь* і т. д.), *щось* (*чогóсь*, *чомúсь* і т. д.) *якíйсь* (*якóгось*, *якóмусь* і т. д.), *котрíйсь* (*котрóгось*, *котрómусь* і т. д.).

2. З дефісом пишемо складні неозначені займенники, що мають у своєму складі словотворчі частки будь-, -будь, -небудь, казна-, хтозна-, бозна-: будь-хтó, (будь-кого і т. д.), будь-щó (будь-чого і т. д.), будь-чíй, будь-який; котрýй-будь, хто-бúдь, чий-бúдь, що-бúдь, який-будь; котрýй-нéбудь, хто-нéбудь, чий-нéбудь, що-нéбудь, який-нéбудь; кáзна-хто, кáзна-чíй, кáзна-щó, кáзна-який; хтóзна-який; бóзна-щó. Але: будь у кóго, будь на чóму, кáзна з ким, хтóзна при кóму, бóзна в кóго, бо між часткою і займенником ужито прийменник.

§ 40. Складні прикметники

1. Р а з о м пишемо складні прикметники зі сполучними голосними **о**, **е** (е після м'якого приголосного та графічно є після й); з першою іменниковою основою на приголосний; з першою числівниковою основою на **и**, **о**, **а**, що виконують роль сполучного голосного, та на приголосний. Вони охоплюють:

1) складні прикметники, утворені від складних іменників, які пишуть разом: *агрокультурний* (агрокультура), *електросиловий* (електросíла), *лісостеповий* (лісостéп), *монокультурний* (монокультура), *м'ясозаготівельний* (м'ясозаготівля), *радіофізичний* (радіофізика), *самохідний* (самохід), *сірковідневий* (сірковідень), *теплообмінний* (теплообмін), *хлібозаготівельний* (хлібозаготівля), *цементобетонний* (цементобетон), *чорноземний* (чорнозем);

2) складні прикметники, утворені з іменника та узгодженого з ним прикметника: *високоврожайний* (високий урожай), *внутрішньообчний* (внутрішнє óко), *довгохвильовий* (довгі хvíлі), *загальнодоступний* (загальний дóступ), *загальноосвітній* (загальна освіта), *західноукраїнський* (Західна Україна), *зовнішньополітичний* (зовнішня політика), *короткостебловий* (коротке стебло), *легкоатлетичний* (легка атлéтика), *мовностильовий* (мóвний стиль), *молочнопромисловий* (молочна промисловість), *м'якопіднебінний* (м'якé піднебіння), *народногосподарський* (нарóдне господárство), *народнопоетичний* (нарóдна поéзія), *низькопродуктивний* (низька продуктивність), *первіснообщинний* (первісна община), *правобережний* (правий бéрег), *сільськогосподарський* (сільське господárство), *східнослов'янський* (східні слов'яни);

3) складні прикметники, утворені з дієслова і залежного від нього безсуфіксного іменника: *волелюбний*, *деревообробний*, *машинобудівний*, *світлопоглинальний*, *сміттеочисний*, *соломоподрібнювальний*, *сталерозливний*, *струмовимірювальний*.

Примітка. Якщо друга частина походить від префіксального дієслова, то складний прикметник пишемо з дефісом: *ванта́жно-розвантáжувальний*, *контрольно-вимірювальний*;

4) складні прикметники, перший компонент яких утворений від прислівника, а другий — від прикметника: *багатопрогінний*, *важкорозчінний*, *круглообертальний*, *легкозаймістий*, *малочутливий*, *сильнодійний*, *тонкомірний*, *тугоплавкий* чи від дієприкметника: *багатоспрамований*, *важкопрогнозований*, *високооплачуваний*, *густозаселений*, *довгоочікуваний*, *маловживаний*, *низькооплачуваний*, *новоутворений*, *новозаснований*, *різноспрамований*, *свіжозорубаний*, *свіжосокопаний*, *слабконатягнутий*, *тонкомелений*, *тонкорозпорощений*.

Примітка 1. Прислівники, утворені з відносних (зрідка — якісних) прикметників, здебільшого зберігають на собі логічний наголос і не зливаються в одне слово з наступним прикметником або дієприкметником: *абсолютно сухий*, *валентно пов'язаний*, *вільно конвертований*, *діаметрально протилежний*, *компетентнісно орієнтований*, *науково обґрунтований*, *послідовно миролюбний*, *професійно орієнтований*, *соціально активний*, *соціально свідомий*, *соціально небезпечний*, *супільно корисний*, *супільно необхідний*, *хімічно стійкий*, *чітко окреслений*.

Примітка 2. У складних термінах перший прислівниковий компонент, що уточнює значення другого прикметникового компонента, пишемо разом із ним: *видовженотупоконічний*, *короткогрушоподібний*, *округлогляйцеподібний*;

5) складні прикметники (з двох або кількох компонентів), у яких основний, переважно термінологічний зміст передає останній прикметник, а попередні лише звужують, уточнюють його: *вузькодіалектне* (мовне явище), *глибокозадньоязиковий* (звук), *давньоверхньонімецька* (мова), *двовуглекислий* (газ), *лінгвостилістичні* (особливості), *середньоверхньонімецька* (мова), *середньонижньонімецька* (мова); також — *глухонімий*, *сліпоглухонімий*;

6) складні прикметники, першою частиною яких є іменник з основою на *м'який* приголосний: *углецевмісний* та на *й*: *кальцієвмісний*, *натрієвмісний*;

7) складні прикметники з першою іменниковою основою на приголосний: *натрійорганічний*, *хлорфенольний*;

8) складні прикметники, першою частиною яких є числівник, написаний словом, з основою на *и*: *двадцятитоверховий*, *десятиметровий*, *п'ятдесятитонний*, *семиразовий*, *стодвадцятип'ятирічний*, *трипудовий*, *четириколісний*, *о:* *двометровий*, *двоосовий*, *столітрóвий*, *а:* *сорокагодінний*, *сорокаденний* та на приголосний: *піввідерний*, *півкілограмовий*, *півкілометровий*, *півлітрóвий*.

2. З дефісом пишемо:

1) складні прикметники, утворені від складних іменників, що їх також пишуть із дефісом: *генерал-губернаторський* (генерал-губернатор), *дізель-мотроний* (дізель-мотор), *монголо-татарський* (монголо-татарі), *націонал-патріотичний* (націонал-патріот), *норд-остовий* (норд-ост), *сі-бемольний* (сі-бемоль), *соціал-демократичний* (соціал-демократ), *соціал-патріотичний* (соціал-патріот), *соціал-пацифістський* (соціал-пацифіст), *урло-фінський*

(угро-фіни); Іва́но-франківський (Іва́но-Франківськ), Пу́ща-водицький (Пу́ща-Водиця);

2) складні прикметники, утворені за допомогою сполучного голосного **о** з двох прикметників основ; вони об'єднують:

а) складні прикметники, основи яких називають незалежні поняття *аграрно-промисловий, архітектурно-будівельний, військово-морський, військово-польовий, військово-спортивний, воєнно-промисловий, воєнно-стратегічний, електронно-обчіслювальний, киснєво-водневий, крапково-штриховий, культурно-технічний, лінійно-стрічковий, лісотрільно-стругальний, мовно-літературний, молочно-м'ясний, музично-танцювальний, м'язально-тинальний, навчально-виховний, навчально-науковий, науково-експериментальний, науково-прикладний, постачально-збутовий, свердлільно-довбальний, свердлільно-шлифувальний, свинцево-мідний, спинно-черевний, столлярно-теслярський, судійно-капілярний, сушильно-сортувальний, супільно-політичний, художньо-реставраційний*; між компонентами таких складних прикметників можна вставити сполучник і, пор.: *аграрний і промисловий, навчальний і виховний*.

Примітка. Складні субстантивовані прикметники *військовозобов'язаний, військовополонений* пишемо разом;

б) складні прикметники, перша основа яких закінчується на **-ико** (-**іко**): *діалектико-матеріалістичний, історико-культурний, лірико-епічний, логіко-граматичний, медико-генетичний, механіко-математичний, політико-економічний, хіміко-бактеріологічний*;

в) складні прикметники, перша основа яких не має прикметникового суфікса, але за змістом вона однорідна з другою основою *золото-валютний, крохмале-пітоковий, м'ясо-вовняний, м'ясо-молочний, м'ясо-саланий, м'ясо-яечний, бвоче-картопляний, бвоче-молочний, цукро-протеїновий*.

Примітка. Складні прикметники такого зразка, уживані як наукові терміни, пишемо разом: *головоногі*;

г) складні прикметники, основи яких означають якість із додатковим відтінком, відтінки кольорів або поєднання кількох кольорів в одному предметі: *блакитно-сіній, гіркувато-солоний, жовто-блакитний, жовтувато-рожевий, кисло-солобдкий, молочно-блілий, сіро-голубий, сліпучо-блілий, темно-зелений, червонозелено-сіній*, але: *жовтогарячий, червоногарячий* (окремі кольори);

і) складні прикметники, основи яких називають проміжні сторони світу: *південно-західний, південно-східний, північно-західний, північно-східний*;

3) складні прікметники, утворені за допомогою сполучного голосного **о** з двох прікметників основ, що називають поняття з уточнювальним змістом: *всесвітньо-історичний, літературно-художній, народно-візвольний, підзольсто-болотний;*

4) складні прікметники, перша основа яких є числівником, записаним цифрою, але в його вимові наприкінці з'являється голосний **и**: *20-поверховий, 7-разовий, 125-річний, 30-кілограмовий; о: 90-метровий, 90-річний, 100-годинний; а: 40-градусний, 40-дённий.*

§ 41. Прислівники

1. Разом пишемо:

1) прислівники, утворені сполученням прийменника з прислівником: *відні, відтепер, доні, дотепер, забагато, задовго, занадто, набагато, навічно, надалі, надовго, назавжди, назовсім, наскрізь, насправді, невтамкі, негарайд, отак, отам, отут, повсюди, подекуди, позавчора, позаторік, потріху, утрічі.*

Примітка. Від таких прислівників потрібно відрізняти сполучення прийменників із незмінюваними словами, уживаними зі значенням іменника. Такі сполучення пишемо окремо: *від сьогодні, до звтра, на звтра, на пітім* (пор. *не відкладайте цього до звтра, на звтра, на пітім*); *за багато* (пор.: *забагато гуляєш і за багато років упірше приїхав*), *на багато, на добраніч, на урі*;

2) прислівники, утворені сполученням прийменника з іменником: *безвісти, вбік (убік), ввечері (увечері), ввілю (увілю), вголос (уголос), вгорі (угорі), вгору (угору), вдень (удень), взімку (узімку), взнаку (увзнаку), вниз (уніз), відразу, вкрай (украї), вкупі (укупі), влад (улад), влітку (улітку), внизу (унизу), вночі (уночі), восени, впень (упень), вперед (уперед), впоперек (упоперек), впороу (упороу), враз (ураз), вранці (уранці), врешті (урешті), врівень (урівень), врівні (урівні), вряд (уряд), всередині (усередині), вслід (услід), всмак (усмак), вщерть (ущерть), доверху, довіку, довколо, доволі, дотори, додолу, додому, докути, донізу, дотла, дощенту, заміж, зা�очі, запіvnіч, зáраз, заразом, збоку, звéру, звіку, згорí, ззаду, зіспóду, знізу, зóзла, зóкола, зrazu, зrанку, зréштою, зródu, зсередини, нáбік, навéрх, наверху, навесні, навíворіт, навíк, навíки, нáвіч, нагору (але *на-гора*), надвéчір, надвóрі, нáдголодь, нáдзелень, надмíр, надмíру, назáд, нанíз, нанизу, наостанок, наостанку, напáм'ять, наперед, наполовину, напочатку, напріклад, напрóвесні, нарáz, нарéшті, наріvnі, наслíлу, наспíд, наспóді, насторóжі, наяву, óбік, óбіч, одвíку, óпліч, підряд, побíч, повéрх, повíк, поволі, позáду, пóночі, пóпліч, побруч, поряд, посередині, почáсти, скráю, спéреду, спочáтку;*

3) прислівники, утворені сполученням прийменника з віддієслівним коренем: *впáм'ятку (упам'ятку), вперéміш (упереміш), вплав (уплав), вплач*

(уплач), вро́зкид (уро́зкид), вро́зліт (уро́зліт), вро́зсип (уро́зсип), вро́зтіч (уро́зтіч), наві́літ, наві́дліг, наві́дріз, наза́хват, наздо́га́д, назу́стріч, наперебій, напереваги, наперекір, напереріз, напідпітку, напокáз, напóхватi, напролом, напропáле, нарóхват, наскоком, наспíх;

4) прислівники, утворені сполученням прийменника з коротким (нечленним) прикметником: відда́вна, воста́нне, вручи́ (уручнý), дóголá, допі́зна, заві́дна, зáмолоду, зáново, затéмна, зви́сока, згáрячу, злéгка, злíва, знóву, зrідка, напéвне, нарізно, наши́дку, поблизу, помáлу, спóвна, спróста, сп'я́ну;

5) прислівники, утворені сполученням прийменника та числівника: вдвóе (удвóе), втрóе (утрóе), вчéтверо (учéтверо) і т. д.; впéриє (упéриє), вдрóге (удрóге), втрéте (утрéте) і т. д.; на́двóе, на́трóе, начéтверо і т. д.; удвóх, утрьóх, учотирьóх і т. д.; воднó, заоднó, пооди́нцí, спéришу;

6) прислівники, утворені сполученням прийменника із займенником: вníчиó (унíчиó), втíм (утíм), навíщо, на́що, передусíм, почíм, почóму, але: до чóго, за вíщо, за щó та ін. в ролі додатків;

7) прислівники, утворені сполученням кількох прийменників з основою слова будь-якої частини мови: вdóсвіта (удóсвіта), вподóвжс (уподóвжс), завбíльшиki, завглýшиki, завдóвжски, завтóвики, завчáсу, завши́ришиki, знадвóру, навздогíн, на́взнак, навкíдьки, навкóло, навкругí, навкулáчки, на́вмíсне, навпакí, навперéйми, навпрýсядки, навпрóстéць, наврýд, на́вскáч, на́вскíс, навскосí, навспráвжски, на́встíж, навтíкачá, наздогíн, на́бліт, напоготóві, позавчóра, попідтýнню, спíдлóба;

8) складні прислівники, утворені з кількох основ (із прийменником чи без нього): босóníж, воднóсталь, лíвóруч, мимовóлі, мимої́здом, мимохíдъ, мимохíть, насáмперед, нати́щесерце, наши́дку́рúч, обáбíч, обíруч, очевíдно, повсякчáс, правóруч, привселóдно, самохíть, стрímgolóв, тимчасóво, чимdúж, чимráз;

9) прислівники, утворені поєднанням словотворчих часток **аби-**, **ані-**, **де-**, **чи-**, **шо-**, **як-** зі словом будь-якої частини мови: **аби́куди**, **абýяк**; **аніскíльки**, **анітелéнь**, **анітрóхи**, **анічичíрк**, **анія́к**; **дедáлі**, **деінде**, **дéколи**, **дéкуди**; **чимáло**; **щовéчора**, **щогодíни**, **щодáлі**, **щодéнно**, **щоднá**, **щодúху**, **щомíсля**, **щомóга**, **щонайбíльше**, **щонайдóвше**, **щонайдúжче**, **щонайкráще**, **щонаймéнше**, **щонайши́ре**, **щонóчі**, **щопráвда**, **щорáz**, **щорáзу**, **щорóку**, **щосíли**, **щохвили́ни** і т. д. **якомóга**, **якось** і **якóсь** (з різними значеннями), **якráз**, **якнайбíльше**, **якнайдúжче**, **якнайдóвше** і т. д.

Примітка. Потрібно відрізняти прислівники, утворені з прийменників або часток і слів різних частин мови (їх пишемо разом), від прийменників або часток та іменників, прикметників, займенників, прислівників, що зберігають у реченні свої функції як окремі частини мови (їх пишемо окремо). Пор.:

Він повернув убíк і Хтось ударив спортсмена у бíк. Спочатку було слово і з початку розмови вони зрозуміли вашу думку. Прочитай вірш напам'ять і На пам'ять він подарував мені книжку. Усередині щось дуже заболіло і Це правило шукай у середині

розділу. Хлопці домовилися йти вкupi до міста і У купi піску гралися діти. Зауважую вам востаннє і Вони постукали в останнє вікно. Ми чуємо це вперше і Зайдемо в перше село. Утім, я не заперечую і У тім спектаклі виступав і я. Ми зробили чимало і Чи мало вам допомагали в житті? Нащо було починати справу? і На що ви натякаєте? Ми теж виступали на зборах і Він говорив те же, що і я. Якось ужсе воно буде і Як ось і батько на поріг.

2. Окремо пишемо:

1) прислівникові сполучки, що складаються з прийменника та іменника, у яких іменник звичайно зберігає своє конкретне лексичне значення й граматичну форму, особливо коли між прийменником і поєднаним із ним іменником можливе означення, виражене прикметником, займенником, числівником: *без відома, без жа́ло, без кінця, без кінця-краю, без краю, без ладу, без ліку, без мети, без на́міру, без пуття, без сліду, без смаку, без сúмніву, без угáву, без упíну, без чéрги, в (у) зáтишку, в (у) нагорóду, в (у) ногу, в óбмíн, в обрíз, в (у) пóзику, в (у) цílosti, до бíса, до вподóби, до гúрту, до дíла, до загýну, до запитáння, до краю, до крýхти, до ладу, до лíха, до лиця, до мíри, до ноги, до обídu, до останку, до пáри, до пнý, до побáчення, до порý, до пуття, до рéчи, до рéшити, до смаку, до смéрті, до снаги, до сьогóдні, за годíни, за днá, за кордóн, за кордóном, за рахунок, за свíтла, з болю, з-за кордóну, з краю в край, з переляку, з радостi, з розгóну, на бíгу, на бíс, на вагу, на вéсну (але навесні), на вýbír, на виднотi, на відчáй, на відмíнно, на вíку, на гáмуз, на голову, на дíво, на дозвíllі, на жáль, на злó, на зразóк, на льютý, на мýть, на нíцо, на óко, на поруки, на проща́ння, на радість, на рáдощах, на рýку, на самотi, на світанку, на скаку, на слáву, на слóво, на смíх, на сóвість, на сóром, на ходу, на шкóду, на щáстя, над сýлу, не з рукý, нí на грíш, під бóком, під гору, під сýлу, по закóну, по змóзі, по знáку, по прáвdi, по сýлі, по сóвістi, по сусíдству, по сýті, по чéрzi, по щíростi, уві снí, у пómích, у стокráт, чéрез сýлу, як трéба;*

2) словосполучки, що мають значення прислівників і складаються з двох іменників (зрідка — займенників, числівників) та одного або двох прийменників: *від ранку до вéчора, день у дéнь, з бóку на бík, з дня на дéнь, одíн в одíн, раз у раз, rík у rík, сам на сám, час від ча́сом;*

3) словосполучки, що виконують у реченні функцію прислівника і утворені з узгоджуваного прикметника (числівника, займенника) та іменника: *другого дня, тéмної нóчi, тим разом, тим ча́сом;*

4) прислівники, утворені сполученням прийменника **по** зі збірним числівником: *по двóс, по трóє, по чéтверо.*

3. З дефíсом пишемо:

1) прислівники, утворені від прикметників і займенників за допомогою прийменника-префікса **по** та суфіксів **-ому** або **-(к)и**, зрідка — **-(ч)и, -(ж)и**: *по-бáтькíвському, по-бойовому, по-брáтньому, по-господáрському, по-іншому, по-козáцькому, по-на́шому, по-свóєму, по-сусíдському, по-*

українському, по-християнському; по-бáтьківськи, по-братéрськи, по-господáрськи, по-людськи, по-сусíдськи, по-українськи; по-зáчи, по-ведмéжи; також по-латíні.

Примітка 1. У прислівниках такого зразка, утворених від складних прикметників, що їх пишемо з дефісом, дефіс ставимо тільки після по-: по-соціалдемократичному, по-генералгубернаторському.

Примітка 2. Прийменник по пишемо окремо від форми місцевого відмінка іменника бáтько: по бáтьковi;

2) прислівники, утворені за допомогою прийменника-префікса по від порядкових числівників: по-пéрше, по-другé, по-трéте і т. д.;

3) неозначені прислівники, що мають у своєму складі словотворчі частки будь-, -будь, -небудь, казна-, -то, хтозна-: будь-дé, будь-колí, будь-кудí; колí-будь, кудí-будь; де-нéбудь, колí-нéбудь, кудí-нéбудь, як-нéбудь; кáзна-де, кáзна-колí; абý-то, дéсь-то, тák-то; хтóзна-де, хтóзна-як;

4) складні прислівники, утворені з двох прислівників: врядí-годí, десь-інде, десь-інколи, сяк-тák та ін.;

5) складні прислівники, утворені повторенням слова або основи без службових слів чи зі службовими словами між ними: далéко-далéко, лéдвелéдве, ось-ósся, тýхо-тýхо; будь-що-бúдь, віч-нá-віч, всьогó-нá-всього, де-не-дé, колí-не-колí, плíч-ó-плíч, хоч-не-хóч, як-не-як;

6) прислівники термінологічного характеру за традицією: де-фáкто, де-юре.

§ 42. Прийменники

1. Разом пишемо:

1) складні прийменники, утворені сполученням одного або двох (іноді — трьох) прийменників зі словом будь-якої частини мови: внаслíдок (унáслідок), вподóвж (уподóвж), впродóвж (упродóвж), зáмість, навздогíн, навколо, навперéйми, назýстріч, напередóдні, наприкінцí, повздóвж;

2) складні прийменники, утворені з двох і більше простих прийменників: зáдля, зарáди, окрíм, пóза, помíж, пónад, поперéд, пóпри, посéрéd, прóмíж.

2. З дефíсом пишемо складні прийменники, початковим компонентом яких є прості прийменники з, із: з-за (із-за), з-над, з-пéред, з-пíд (із-пíд), з-пóза, з-пóмíж, з-пónад, з-пóпíд, з-пóсеред, з-прóмíж.

3. Окремо пишемо складені прийменники у (в) разí, пíд кінéць, пíд чаc.

§ 43. Сполучники

1. Разом пишемо складні сполучники, утворені внаслідок поєднання повнозначних чи службових слів із частками або прийменниками: *аніж, зате, мóвби, нáчеб, нáчебто, немóв, немóвби, немóвбито, ненáчеб, нíби, нíбито, нíж, óтже, отóж, причому, протé, сéбто, тóбто, щоб, якбý, якщó*; також слова: *абóщо, тóщо*.

Примітка. Складні сполучники *зате, протé, щоб, якбý, якщó* треба відрізняти від спільнозвучних займенників (*те, що*) та прислівника (*як*), що їх пишуть із простими прийменниками *за, про* та часткою *би* (б) окремо. Сполучники *зате, проте* можна замінити одним із протиставних сполучників (*а, але, однак*), тоді як прийменники *за, про* та вказівний займенник *те* — не можна, пор.: *Хоч не застав Івана вдома, зате пройшовся і За те оповідання його похвалили.*

Сполучник *щоб* відрізняється від займенника *що* із часткою б тим, що на займенник *що* виразно падає логічний наголос. Пор.: *Він сказав, щоб усі прийшли і Що б ви сказали, коли б я не приїхав?*

Сполучники *якби, якщо* відрізняються від спільнозвучного з ними прислівника *як* із часткою *би* та займенником *що* тим, що вони поєднують частини в складному реченні, а на прислівник *як* завжди падає логічний наголос. Пор.:

Якби тут був мій товариш, я був би щасливий і Як би краще виконати це завдання! Якщо хочеш, допоможу тобі і Як що трапиться, нарікай на себе.

2. Окремо пишемо:

1) сполучники із частками *би* (б), *же* (ж): *коли б, коли б то, хóч би, хочá б, або ж, адже ж, алé ж, бо ж, óтже ж;*

2) складені сполучники: *дармá що, для тóго щоб, затíм що, з тóго ча́су як, зваїжáючи на те що, з óгляду на те що, незваїжáючи (невваїжáючи) на те що, пóпри те що, до тóго як, пíсля тóго як, та й, так що, тимчáсом як, тодí як, томú що, чéрез те що* й под.

3. З дефісом пишемо сполучники *отóж-то, тýм-то, тíльки-но, томú-то.*

§ 44. Частки

Частки пишемо окремо, а ті, що стали частиною іншого слова, разом та з дефісом.

1. Окремо пишемо:

1) частку **не** з діесловами: *не їсти, не пýти; не мóжse не бáчити;*

2) частку **не** з діеприкметниками, що виконують функцію присудка, з діеслівними формами на **-но, -то** в ролі головного члена односкладного речення та з діепріслівниками: *Праця не закінчена; Працí не закінчено; Підлога не вимита; Підлогу не вимито; Дивитися, не підходячи близько; Робити не поспішаючи;*

3) частку **не** з діеприкметниками, якщо вони мають свої пояснювальні слова: *Перед будинком чорніла площа, не засаджена квітами; Я відклав ще не дописаний лист;*

4) частку **не** зі словом, з яким вона не становить єдиного поняття, а є лише запереченням: *Не доля вирішує — людина творить свою долю; То не глибока річка клекоче, то шумить зелений ліс; Йому бракує не вміння виконати цю роботу, а бажання;*

5) частку **не** з прикметниками у функції присудка, якщо вона заперечує ознаку, виражену ними: *Ця річка не широка* (заперечення), але: *Ця неширока річка впадає в Дніпро* (єдине поняття).

Примітка. Якщо між **не** і відповідним прикметниковим присудком за змістом речення можливе **є** (був, булá тощо), частку **не** потрібно писати окремо; якщо зв'язка на цьому місці порушує зміст, частку **не** треба писати разом: *Цей будинок не старий* (не старий); але: *Цей будинок (є) нестарий* (тобто відносно недавно збудований);

6) частку **не** з прикметником, що має пояснювальний займенник або прислівник із часткою **ні**, а також із прикметником, перед яким стоять слова *зóвсім, аж ніяк*: *Ні до чого не здатна людина; Нітрохи не цікава лекція; Зовсім не велики обов'язки; Аж ніяк не приемні спогади;*

7) частку **не** з підсилювальними прислівниками та незмінюваними присудковими словами, а також зі словами, що їх пишемо з дефісом: *не дўже, не зóвсім, не цілком, не від тóго, не досить, не мόжна, не трéба; розмовляють не по-нашому;*

8) частку **ні**, переважно повторювану, уживану для заперечення наявності предмета чи ознаки, зокрема в деяких стійких словосполученнях без дієслова (присудка): *ні живий ні мérтвий, ні крóку дálí, ні на máкове зéрнó, ні páva ні táva, ні rýba ні m'áso, ні cé ні té, ні сюdý ні тудý, ні ták ні сýk;*

9) частку **ні** з формами непрямих відмінків займенників, якщо між ними є прийменник: *ні в kógo, ні в ýkому, ні до kógo, ні з kým, ні до chógo, ні за що i ні за щó* (з різними значеннями), *ні ná що i ні на щó* (з різними значеннями), *ні на ýkому;*

10) частку **що**, яка входить до складених сполучників, прислівників та інших часток: *дармá що, затýм що, тільки що, пóki що, хібá що, щó ж до;*

11) частку **то** в експресивних сполученнях *що то за, що то, чи то*, які виконують функцію підсилювальних часток;

12) частку **би** (**б**), за допомогою якої утворено форму умовного способу дієслова: *зайшóв би, пíшлá б, ходýло б, стíвáли б;*

13) частку **же** (**ж**), що виконує видільну роль у реченні: *Він же видатний письменник; Ходи ж зí мною;*

14) частку **то**, що має у складі речення значення вказівності або визначальності: *Нацо то одній людині стíльки грошей?*

2. Разом пишемо:

1) словотворчі частки **аби-**, **ані-**, **де-**, **чи-**, **що-**, **як-** у складі слів, належних до будь-якої частини мови: *аби́що, абі́як; аніскільки, анітрóхи, анія́к; деда́лі, дéколи, дéкотрий, дéщо; чималéнький, чимáло; щовéчора, щогодíни, щодéнник, щодná, щодобý, щодúху, щонаїкraїцíй, щопráвда, щорáзу, щосíли; якнаїшви́дше, якомóга та ін.*;

2) частки **би** (б), **то**, **що** в складі сполучників **немóвби**, **ніби**, **щоб**, **якбí**; **немóвбито**, **нібіто**; **абóщо**, **якщó** (див. ще § 43) і частку **же** (ж) у складі стверджувальних часток **авжéж**, **аýкже**, **атóж**;

3) **-ся** (-сь) (з походження — від займенникачастика) у зворотних дієсловах: *вмíвся (вмivсь), одягну́вся (одягнúвсь), наївся (наївсь);*

4) **-сь** (з походження — від займенникачастика) у складі займенників і прислівників: *котрýйсь, котра́сь, котréсь, хтось, щось, якийсь, яка́сь, якéсь; десь, звідкись, колýсь, кудýсь, якось;*

5) частку **не**, коли вона вжита на початку слова будь-якої частини мови як префікс, тобто якщо слово без цієї частки не вживане: *невíльник, негóда, недúга, нéжисть, немовля, ненáвисть, нéук; незлічéнний, невпíнний, невситу́щий, негáйний, ненáвисний, ненастáнний, непохýтний, нестýмний; невóлити, незчýтися, ненáвидіти, нестýмити, нéхтувати, нездужати (хворíти), непокóйтися (хвилюватися), неслáвити (ганьбити); невdóвzí, невíнно, невтýнно, незабáром, непорúшно, непохýтно, несамовýто.* Лише деякі з названих дієслів залежно від їхнього значення із часткою не пишемо окремо: *не здúжати* (не змогти), *не слáвити* (не прославляти);

6) частку **не** в складі префікса **недо-**, що вказує на неповний вияв дії, стану або якості: *недобачáти, недоідáти, недолюблювати, недочувáти; недовýконаний, недодéржаний, недозрíлий, недокázаний, недооцінений, недопíсаний, недорóслий, недочýтий; недóбиток, недóїдок, недокrів'я, недóліток, недорíд, недосýжність, недоторкáнність, недóук.* Якщо частку **не** вжито для заперечення дії, вираженої дієсловом із префіксом **до**, то її пишемо з таким дієсловом окремо, пор.: *Він недочувáє і Він не дочýв моїх слíв;*

7) частку **не** з іменниками, прикметниками, займенниками та прислівниками, якщо вони разом означають єдине поняття: *невmіння, невóля, невроjсáй, недóля, непráвда, несподíванка; небалакúчий, невdáлий, невесéлий, невчéнний, недóбрий, незбагнéнний, немалýй, неписьмénний, несмíливий; неабýхто, неабýякий; невdogád, невжé, неспáм'ятку, невтýмki, негáдано, недалéко, недармá, недúрно, нéхотя, а також із прийменниками (*незважáючи на..., невважáючи на...*) та сполучниками (*немóв, ненáче, ненáчeбто*);*

8) частку **не** з дієприкметником, якщо він є означенням до іменника і не має своїх пояснювальних слів: *незакíнчена прáця, нез'ясовані питáння, непрочítаний текст, неспростóвані факти, незабúті імена;*

9) частку **ні** із займенниками та прислівниками: *ніхтó (нікóго), нічай (нічíм), ніцó (нічóго), ніякай (ніякому); ніде і нідé, нізáщо, нізвíдки,*

нізвідкіля, ніколи і нікому, нікуди і нікуди, нінáщо, ніскільки, нітрóхи, ніяк і ніяк.

3. З дефісом пишемо:

1) словотворчі частки **-бо**, **-но**, **-от**, **-то**, **-таки**, коли вони виділяють значення окремого слова: *ідй-бо*; *давай-но*; *тільки-но*; *так-от*, *як-от*; *отакий-то*, *стільки-то*, *тім-то*, *якось-то*; *важкий-таки*, *усé-таки*, *дістáв-таки*, *так-таки*.

Примітка 1. Якщо між цими частками та словом, до якого їх приєднують, стоять інша частка, усі троє слів пишемо окремо: *ідй же бо*; *тільки же но* (повідомили); *скільки же то* (написано); *чим би то* (втішити); *усé же таки* (домовилися).

Примітка 2. Частку **таки** пишемо окремо від тих слів, яких вона стосується, якщо вона стоять перед ними: *Він таки забіг до друга*.

2) словотворчі частки **будь-**, **-будь**, **-небудь**, **казна-**, **хтозна-**, **бозна-** із займенниками і прислівниками: *будь-хтó*, *будь-якій*, *будь-де*, *будь-колý*; *колý-будь*; *що-будь*; *хто-нéбудь*, *чий-нéбудь*, *кудý-нéбудь*; *кáзна-комú*, *кáзна-де*, *хтóзна-якій*, *хтóзна-колý*, *бóзна-чий*, *бóзна-як*;

3) частку **не** з власними назвами: *не-Єврóпа*, але із загальними назвами — разом: *нелюдíна*, *неістóта*, *неосóба*.

УЖИВАННЯ ВЕЛИКОЇ БУКВИ (ЛТЕРИ)

§ 45. Велика буква на початку речення

З великої букви пишемо:

1. Перше слово, яким починається текст.
2. Перше слово в реченні:
 - 1) після крапки;
 - 2) після крапок, знака оклику й знака питання, коли ними закінчується попереднє речення.
3. Переважно перше слово у віршованих строфах незалежно від наявності розділового знака в кінці попереднього рядка.

Примітка 1. Після крапок, які не закінчують речення, а стоять у середині його для позначення переривчастості мови, перше слово пишемо з малої букви:

— Дивіться... он там... встає... він же живий... Семен... Семен... (М. Коцюбинський);

Тихо в хаті стало;

Тільки наймичка шептала:

«Мати... мати... мати...» (Т. Шевченко).

Примітка 2. Коли знак оклику чи знак питання, а також крапки стоять у кінці прямої мови, то наступне речення (слова автора) пишемо з малої букви:

— Так тому ѿ бути! — усі гукнули (Л. Глібов);
— Що з тобою? — допитувалась Маланка (М. Коцюбинський);

Я не Ганна, не наймичка,
Я... — та ѿ онімла (Т. Шевченко).

Примітка 3. Зрідка після знака питання (знака оклику), що стоїть у середині речення для надання питальної (окличної) інтонації, пишемо малу букву:

Раптом він чує над собою: Остане! Остане! че ти? живий?

(М. Коцюбинський);

Сонце! сонце! — на гори ѿ долини, —

Сонце! сонце! — на води ѿ поля.

Хай живе в вільній праці людини

України земля! (П. Тичина).

§ 46. Велика буква у звертаннях і в ремарках

З великої букви пишемо:

1. Перше слово після знака оклику, яким відокремлюється звертання:
Вітрє буйний, вітрє буйний! Ти з морем говориш (Т. Шевченко).

2. Перше слово після знака оклику, що стоїть після вигуку або окличного слова, ужитих на початку речення: — *Агов! Де ти?* (В. Нестайко).

Примітка. Якщо вигук стоїть у середині речення, то наступне слово пишемо з малої букви: *Ждемо день і другий — гай-гай! — немас Тетяни* (С. Васильченко).

3. Ремарки-фрази (подані в дужках), що вказують на ставлення слухачів до слів (промови) якоїсь особи:

— *Ну, ось ви бачили в цій, по-моєму, талановитій, близкучій доповіді, що він справді дійшов висновків — глибоких, оригінальних, талановитих і, безперечно, високоцінних для нас. (У залі гучні, захоплені оплески.)*

(М. Івченко).

З великої букви пишемо ѹ інші ремарки та посилання, узяті в дужки, що стоять після закінченого речення: [Павлина:] *Прощаите!* (*Вийшла*) (І. Карпенко-Карий).

§ 47. Велика та мала букви в рубриках

1. З великої букви пишемо перше слово рубрик тексту, якщо кожна рубрика закінчується крапкою:

Стаття 1. Поняття громадського об'єднання

1. Громадське об'єднання — це добровільне об'єднання фізичних осіб і/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних інтересів.

2. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка (з документів).

2. З малої букви пишемо перше слово рубрик, якщо вони відокремлені одна від одної крапкою з комою або комою:

Основні засоби — це ресурс підприємства, і завдання менеджерів досягти найбільшої ефективності його використання. На шляху вирішення цієї проблеми вони мають здійснити такі заходи:

- оцінити ефективність використання основних засобів у звітному періоді;
- провести порівняльний аналіз показників ефективності звітного періоду з попередніми показниками;
- виявити проблемні питання, резерви підвищення використання основних засобів на підприємстві (з навчальної літератури).

3. З малої букви пишемо перше слово після рубрик, ужитих після цифри або букви з круглою дужкою (див. § 168, п. 1):

Тактичними завданнями державної політики розвитку фінансового ринку України є:

- 1) розробка єдиних функцій управління для багатьох державних органів, що регулюють фінансовий ринок;
- 2) створення жорсткої регулятивної інфраструктури ринку та її правової бази як способу обмеження ризиків інвесторів;
- 3) закріплення в правовій базі фінансового ринку заходів щодо відповідальності за невиконання встановлених правил (наукова література).

§ 48. Велика буква після двокрапки, на початку прямої мови, цитати тощо

1. З великої букви пишемо перше слово після двокрапки:

а) коли це початок прямої мови:

Горлиця питає: «Чи, може, хто гніздечко зруйнував?» (Л. Глібов);
Пішла. А серце мое кричало: «Вернись, вернись, я все прощу!» (Д. Павличко);

б) коли цитату подано після слів автора як пряму мову, що пов'язана зі словами автора без сполучника й наведена на початку речення:

— Прочитаю вам слова видатного польського письменника Жеромського: «Добути з голої землі щось, таке таємниче, таке чудесне свою будовою, своїм життям і смертю, як колос пшениці, хіба це не означає бути співтворцем дива?» (М. Стельмах).

Примітка. Коли ж цитата входить до складу речення як його частина або наводиться з середини речення, то вона переважно починається з малої букви: *Як писала автор цих рядків ще двадцятитрійнім дівчеськом, «за століттям засунуться ковані брами і брязнуть у воду ключі»* (О. Забужко).

2. З великої букви пишемо початкове слово постанови, протоколу, ухвали тощо після вступної (загальної) частини:

Кабінет Міністрів України постановляє:

Внести до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2014 р. № 117 «Про здійснення попереудьої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти» зміни, що додаються (3 документів).

§ 49. Власні імена людей, міфологічних осіб, клички тварин

1. З великої букви пишемо власні імена людей, по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська: *Iván Петróвич Котлярéвський, Володíмир Івáнович Вернáдський, Лéся Українка (Ларíса Петрíвна Кóсач), Маркó Вовчóк (Марія Олексáндрівна Вілінська), Дніпрóва Чáйка (Людмíла Василéвська-Берéзіна), Юрíй Клен (Óсвальд Бúргардт), Нéстор Літопíсець, Клíрик Острóзький*, також: *Кобзár* (про Тараса Шевченка), *Каменýр* (про Івана Франка) та ін.

У складних прізвищах, псевдонімах та іменах, що пишуться з дефісом, кожна частина яких починається великою буквою: *Квітка-Основ'яненко, Нечуй-Левицький, Жан-Жак, Зинóвій-Богдан.*

2. Службові слова (артиклі, прийменники та ін.) у складі прізвищ та імен іншомовного походження пишемо з малої букви: *Абд ель Керíм, Бремон де лос Еррерос, Варнгóген фон Энзе, Жáнна д'Арк, Леонáрдо да Вінчі, Людвіг ван Бетхóвен, Нур ад Дін.*

Про написання службових слів, ужитих перед прізвищем, див. § 146, п. 1 4).

Примітка. У деяких власних назвах службові слова традиційно пишемо з великої букви відповідно до написання в мові оригіналу: *Ван Гог, Д'Аламбер, Ель Греко.*

3. Китайські та корейські прізвища та імена, які завжди стоять після них, пишемо з великої букви: *Сі Цзіньпíн, Ван Мен, Лі Чжаодáо, Пак Вансó, Чхве Чхвівóн, Пан Гімун.*

4. У в'єтнамських, м'янмських, індонезійських, тайських і японських прізвищах та іменах усі складники пишемо з великої букви: *To Хоáй, Нгуéн Зу, Він М'їн, Джóко Відóдо, Акáт Дамкéнг, Сíндзо Абе.*

Примітка. Про правопис східних власних назв (турецьких, єгипетських, азербайджанських та інших тюркського чи арабського походження зі складовими частинами бей, заде, огли, паша) див. § 146, п. 3 4).

5. Імена та прізвища людей, які стали загальними назвами, пишемо з малої букви: *донжуан*, *ловелас*, *мейнтор*, *меценат*, *робінзон*, *браунінг* (пістолет), *галіфе* (штани), *дизель* (двигун), *макінтош* (плащ), *максім* (кулемет), *рентген* (апарат). Так само пишемо загальні назви, утворені від власних імен (прізвищ): *франкознáвець*, *шевченкіана*, *бонапартізм*.

Прізвища людей, уживані в загальному значенні, які не втратили свого індивідуального значення (не стали загальними назвами), пишемо з великої букви: «*Ці хлопці в команді — нові Блохіні і Шевченки*» (з газети).

Якщо ж прізвища (імена) вживаються зневажливо, їх пишемо з малої букви: *азéфи*, *квіслінги*.

6. Назви народів, племен, а також людей за національною ознакою або за місцем проживання пишемо з малої букви: *арabi*, *африканці*, *латиноамериканці*; *аутеки*, *ірокези*, *поліни*; *українка*, *білоруска*, *латиш*, *француз*, *запоріжці*, *кіяни*, *львів'яни*.

7. З великої букви пишемо власні назви, які стосуються:

1) релігії: *Iсус Христóс*, *Магомéт*, *Будда*, *Бráхма*.

Примітка. Про інші назви, пов'язані з релігією, див. § 53.

2) міфологічних істот і божеств: *Антéй*, *Аполлон*, *Афíна*, *Ахіллéс*, *Венéра*, *Мólóх*.

Примітка 1. Родові назви, які стосуються релігії та міфології, пишемо з малої букви: *а́нгел*, *арха́нгел*, *дéмон*, *лісовýк*, *му́за*, *німфа*, *русáлка*, *титáн*, *фавн*, *фéя*.

Примітка 2. Власні міфологічні назви, що перетворилися на загальні або вживаються в переносному значенні, пишемо з малої букви: *молох війни*; *На спортивну арену вийшли сучасні геркулеси*;

3) дійових осіб у байках, казках, драматичних творах тощо: *Вóрон*, *Зáєць*, *Лисиця*, *Осéл*, *Щúка*; *Лісовýк*, *Мáвка*, *Перелéсник*; *Дід Морóз*, *Котигорóшко*, *Червóна Шáпочка*; *Будяк*, *Троянда*, *Хліб*.

Примітка. Якщо назви персонажів із казок, творів для дітей і т. ін. вживаються як загальні, їх пишемо з малої букви: *бáба-ягá*, *дід-морóз*, *івáн-покиváн*.

8. З великої букви пишемо клички свійських тварин, а також приручених або дресированих звірів і птахів: *Сíрко* (собака); *Сніжýнка* (кішка); *Гнідкó*, *Стрілá* (коні); *Круторóгий*, *Сíвий* (воли); *Зíрка*, *Лýска* (корови); *Рáви*, *Шáши* (слони); *Кráсень*, *Фараóн* (папуги) та ін.

Примітка. Власні назви, які вживаються як назви видів тварин, пишемо з малої букви: У дворі гралися мурчики.

9. З великої букви пишемо:

1) прикметники, утворені від власних назв за допомогою суфіксів **-ів-**(**-****ø**), **-ов-**(**-а**), **-ов-**(**-е**), **-ев-**(**-е**), **-їв-**(**-ø**), **-ев-**(**-а**), **-ев-**(**-е**), **-ин-**(**-ø**), **-ин-**(**-а**), **-ин-**(**-е**), якщо вони означають належність чогось певній особі: *Андрієві книжки*, *Грінчёнків словник*, *Маріїн лист*, *Тичинине слово*, *Шевченкові поезії*, *Малішкова метафора*, *Рафаелева «Мадонна»*, *Зевсова колісниця*.

2) прикметники, які входять до складених власних назв людей як імена-характеристики: *Володимир Великий*, *Данило Галицький*, *Ярослав Мудрий*, *Карл Сміливий*, *Костянтин Багрянородний*, *Річард Левове Серце*, *Всеволод Велике Гніздо*, *Костянтин Острозький*.

3) прикметники, утворені від іменників — власних назв, якщо вони утворюють словосполучення із значенням «імені когось», «пам'яті когось»: *Нобелівська премія*, *Франківська кімната*, *Шевченківська премія*, *Потебнянські читання*.

Примітка. З малої букви пишемо присвійні прикметники, утворені від власних особових назв:

1) за допомогою суфіксів **-івськ-** (**-ївськ-**), **-инськ-** (**-їнськ-**): *бальзаківські традиції*, *франківські сонети*, *шевченківський стиль*, *довженківські фільми*, *галатанівська садиба*;

2) якщо вони входять до складу стійких фразеологічних сполучень або наукових термінів: *авгієві стайні*, *ахіллесова п'ята*, *гірдієв вузол*, *дамоклів меч*, *прокрустове ложе*, *юдині срібняки*; *архімедова спіраль*, *базедова хвороба*, *бертолетова сіль*, *вітрова хвороба*, *гайморова порожніна*, *піфагорова теорема*.

§ 50. Географічні та адміністративно-територіальні назви

1. З великої букви пишемо географічні власні назви (незалежно від кількості їхніх складників),крім службових слів і родових назв (затока, мис, море, острів, пік, хребет тощо): *Азія*, *Антарктида*, *Нова Зеландія*, *Балканський півострів*, *Володимир-Волинський*, *Кавказький хребет*, *пік Шевченка*, *гора Говерла*, *Азовське море*, *протока Лаперуза*, *Панамський перешийок*, *Перська затока*, *озеро Світязь*, *Північний полюс*, *Малоазіатське нагір'я*, *Євразійський степ*.

Примітка. Коли означуване слово, що входить до географічної назви, не є родовим найменуванням, то його пишемо з великої букви: *Біла Церква* (місто), *Біловезька Пуща* (заповідник), *Булонський Ліс* (парк), *Золотий Ріг* (затока), *Єлисейські Поля* (вулиця в Парижі), *Вогняна Земля* (архіпелаг).

2. Так само з великої букви пишемо складники географічних назв, що називають титули, посади, фах тощо: *мис Капітана Джеральда, острові Королеви Шарлотти, вулиця Академіка Заболотного*. З великої букви пишемо також назви зі словом *святий*: *острові Святої Трійці, затока Святоого Лаврентія*.

Примітка. Службові слова (артиклі, прийменники та ін.) у складі географічних назв пишемо з малої букви й відокремлюємо дефісом: *Булонь-сюр-Мер, Порт-о-Пренс, Ріо-де-Жанейро, Фонтен-сюр-Рон, Франкфурт-на-Майні, Па-де-Кале*.

3. Службові слова, що стоять на початку іншомовних географічних назв, пишемо з великої букви і відокремлюємо дефісом: *Де-Брейнэ, Ла-Манш* (протоки), *Ле-Крезо, Лос-Анджеles* (міста), *Лос-Фрайлес* (острови).

4. З великої букви пишемо також початкові частини *Сан-, Сен-, Сент-, Санкт-, Санта-* (що означають «святий»): *Сан-Франциско, Сен-Ло, Сент-Джонс, Санкт-Петербург, Санта-Барбара* (міста).

Примітка. В іншомовних складних географічних назвах, у яких використовується дефіс, з великої букви пишемо й родові позначення: *Іссик-Куль* (куль — озеро), *Мулон-Кум* (кум — пісок), *Ріо-Негро* (ріо — річка), *Хара-Нур* (нур — озеро), але: *Алатай, Амудар'я, Дихтай, Сирдар'я*.

5. Якщо ж складник такої назви увійшов в українську мову як загальна родова назва, то її пишемо з малої букви: *Варангер-фіорд, Берклі-сквер*. Так само з малої букви пишемо й родові позначення в іншомовних назвах вулиць, майданів, бульварів: *Якоб-Кайзер-плац* (плац — площа), *Унтер-ден-Лінденштрасе* (штрасе — вулиця), *Мічиган-авеню* (авеню — вулиця).

Примітка. Географічні назви, ужиті в переносному значенні, зберігають написання з великої букви: *Версаль* (у значенні «Версальський мир»), *Канни* (у значенні «оточення та розгром»), *Мюнхен* (у значенні «Мюнхенська утода 1938 р.»), *Парнас* (у значенні «світ поезії»), *Седан* (у значенні «воєнний розгром»).

6. Назви держав пишемо з великої букви. Якщо назва держави чи автономної республіки складається з кількох слів, то всі слова пишемо з великої букви: *Україна, Румунія, Угорщина, Арабська Республіка Єгипет, Королівство Бахрейн, Китайська Народна Республіка, Республіка Корея, Князівство Монако, Республіка Болгарія, Соціалістична Республіка В'єтнам, Сполучені Штати Америки, Французька Республіка*.

Примітка. У неофіційних і образних назвах держав, територій, областей, місцевостей, міст, рік тощо з великої букви пишемо перше (або єдине) слово, а також власні назви: *Піднебесна імперія* або *Піднебесна* (імператорський Китай), *Туманний Альбіон* (Англія), *Золотоверхий* (Київ), *Вічне місто* (Рим), *Славутич* (Дніпро), *Закавказзя, Буковина, Вінниччина, Наддніпрянщина, Покуття, Полісся, Приазов'я, Слобожанщина*.

7. У назвах груп або союзів держав усі слова, крім родових назв, пишемо з великої букви: *Антарктика*, *Балканські країни*, *Скандинавські країни*, *Троїстий союз*.

8. У назвах адміністративно-територіальних одиниць (автономних областей та округів, а також країв, областей, районів, сільрад тощо) з великої букви пишемо перше слово (або частини складного слова): *Гірсько-Бадахшанська автономна область*, *Баянголь-Монгольський автономний округ*, *Кошицький край*, *Волинська область*, *Рожищенський район*, *Новомлинівська сільрада*.

Це правило поширюється й на старі назви країн та одиниці старого адміністративно-територіального поділу: *Бірма*, *Персія*, *Берегівський округ*, *Вітебське воєводство*, *Лохвицький повіт*, *Черкаське староство*.

9. У назвах адміністративно-територіальних одиниць зарубіжних держав з великої букви пишемо всі слова, крім тих, що позначають родові поняття: *департамент Аверон* (Франція), *штат Техас* (США), *область П'ємонт* (Італія), *префектура Тояма* (Японія), *земля Нижня Саксонія* (Німеччина).

10. Назви сторін світу: *захід*, *південь*, *північ*, *схід*, *норд-ост*, *південний захід* — звичайно пишемо з малої букви. Якщо ці назви вживаються на означення країн, народів, регіонів, тоді їх пишемо з великої букви: *країни Заходу*, *Далекий Схід*, *Західна Україна*, *народи Півночі*, *Південне Полісся*, *Північна Буковина*.

11. Назви вулиць (бульварів, провулків, проспектів), майданів (площ), парків, шляхів (залізничних, морських і т. ін.), каналів, течій (морських) і т. ін. пишемо з великої букви, а їхні родові найменування — з малої: *Андріївський узвіз*, *бульвар Тараса Шевченка*, *вулиця 295-ї Херсонської Дивізії*, *Львівська площа*, *майдан Незалежності*, *Музейний провулок*, *Житомирська автострада*, *Стрийський парк*, *Північний морський шлях*, *Придніпровська залізниця*, *течія Куросіо*.

Примітка. Якщо найменування підрозділів залізниць складаються з двох слів, їх пишемо з великої букви: *Південно-Кавказька залізниця*.

Якщо в назвах вулиць, проспектів тощо слова *брід*, *вал*, *ворота*, *міст*, *шлях*, *яр* і т. ін. уже не сприймаються як родові позначення і стали частиною власної назви, то їх пишемо з великої букви: *Боричів Тік*, *Добрий Шлях*, *Козиний Брід*, *Ярославів Вал*.

12. Утворені від географічних найменувань назви тварин, птахів, страв, напоїв, тканин тощо пишемо з малої букви: *бостон* (тканина), *йоркшир* (порода свиней), *мадера* (сорт вина), *сайни* (напій), *сенбернэр* (порода собак), *сименталка* (порода корів), *токай* (сорт вина) і т. ін.

13. У назвах вокзалів, залізничних станцій, портів, пристаней і т. ін. усі слова, крім родових назв, пишемо з великої букви: *Приміський вокзал, станція Устийнівка, порт Ольвія, пристань Ржіщів* (на Дніпрі).

14. Назви аеропортів, станцій метро, зупинок наземного міського транспорту беремо в лапки. З великої букви пишемо перше (або єдине) слово таких назв, а також ті слова, які пишуться з великої букви у складі цих топонімів: аеропорти «Бориспіль», «Київ»; станції метро «Академмістечко», «Університет», «Сирець», «Поштова площа», «Червоний Хутір»; зупинки «Караваєві Дачі», «Вулиця Обсерваторна», «Мотоциклетний завод», «Львівська площа», «Шкіла».

§ 51. Астрономічні назви

У назвах небесних тіл, сузір'їв, галактик усі слова, крім родових найменувань (зоря, сузір'я, планета, галактика тощо) і порядкових позначень яскравості світил (альфа, бета, гамма тощо), пишемо з великої букви: *Марс, Сатурн, Юпітер, зоря Альтаїр, сузір'я Великого Пса, галактика Велика Магелланова Хмара, альфа Малої Ведмедиці, бета Терезів*. Так само пишуться народні назви зоряних скупчень, сузір'їв і галактик: *Квіочка, Великий Віз, Пасіка, Чумачький Шлях* тощо.

Примітка. Слова *земля, місяць, сонце* пишуться з великої букви тоді, коли вони вживаються як астрономічні назви: *Навколо Сонця обертається Земля зі своїм супутником Місяцем*. Але: *обробіток землі, схід сонця*.

§ 52. Назви історичних подій, епох, календарних періодів і свят, суспільних заходів

1. У назвах історичних подій, епох, календарних періодів і свят з великої букви пишемо перше (або єдине) слово і власні назви: *Велика французька революція, Коліївщина, Семирічна війна, Львівське збройне повстання 1848 р., Паризька комуна, Ренесанс, епоха Відродження, епоха Бароко, Новий рік, День учителя, День пам'яті та примирення, Версальський мирний договір, Декларація незалежності США*.

2. Так само пишемо назви політичних, культурних, спортивних та ін. заходів міжнародного або загальнодержавного значення: *Олімпійські ігри, Біла олімпіада, Марш миру, Все світній конгрес українців, Всеукраїнська педагогічна конференція, Міжнародний рік дитини, Кубок УЄФА* (футбол). Назви інших регулярних заходів, що не мають офіційного характеру, пишемо з малої букви: *день інформації, санітарний день, суботник, недільник*.

Примітка 1. У назвах свят *День Незалежності України, День Соборності України, День Конституції України* з великої букви пишемо всі слова.

Примітка 2. У назвах історичних подій із другим прикметником, що походить від географічної назви, де використовується дефіс, або походить від двох географічних назв, з великої букви пишемо обидві частини: *Бреттон-Вудська конференція* (від *Бреттон-Вудс*), *Брест-Литовський мирний договір* (від *Брест-Литовськ*), *Ясско-Кишинівська операція* (від *Ясси* і *Кишинів*).

Примітка 3. Назви історичних подій, епох, війн, геологічних періодів тощо, які стали загальними, пишемо з малої букви: *греко-перські війни*, *громадянська війна*, *хрестобі погони*, *дoba феодалізму*, *античний світ*, *середні віки*, *середньовіччя*, *неоліт*, *палеоліт*, *пaleозойська ера*, *трипільська культура*.

§ 53. Назви, пов'язані з релігією

1. З великої букви пишемо слова *Бог*, *Аллах*, а також імена Бога: *Єгова*, *Саваоф*, *Адонай*, *Елохім*, імена богів і богинь у різних народів: *Деметра*, *Вішну*, *Геба*, *Брахма*, *Марс*, *Перун*, *Даждьбог*. Так само пишемо імена засновників релігій: *Будда*, *Заратустра*, *Магомет*; апостолів, пророків, святих у християнстві: *Іван Хреститель*, *Іван Богослов*, *Микола Чудотворець*, *Андрій Первозваний*.

Примітка. Слово *бог* як найменування богів і богинь політеїстичних релігій пишемо з малої букви: *бог* *Стародавнього Єгипту*, *бог* *Посейдона*, *богиня Гера*, *бог торгівлі*.

2. З великої букви пишемо слова: *Трійця*, *Свята Трійця*, найменування осіб Святої Трійці (*Бог Отець*, *Бог Син*, *Бог Дух Святий*) і слово *Богородиця*; інші найменування Бога (*Господь*, *Спаситель*, *Всевишній*, *Творець*) і Богородиці (*Царіця Небесна*, *Мати Божа*, *Пречиста Діва*); прикметники, утворені від слова *Бог*, *Господь* (слáва Бóжка, вóля Господня, Бóжий промисел).

Примітка 1. Слова *апостол*, *святий*, *преподобний*, *мученик* та ін. пишемо з малої букви: *апостол Матвій*, *святий Пантелеймон*, *святá великомучениця Варвара*, *преподобний Серафім Саровський*, *блажéнна Феодора*. Але *Пресвятá Богородиця*, *Святá Трійця*, *собор Святого Петра*.

Примітка 2. У церковних і релігійних текстах з великої букви пишемо займенники, що вживаються замість слів *Бог*, *Божий*: *Блажен муж, що боїться Господа, що заповіді Його любить!* (Біблія); *nehай святитися ім'я Твоє* (Біблія).

Примітка 3. В усталених словосполученнях, що використовуються в розмовній мові, де слова *Бог*, *Господь* та ін. не вживаються як їх найменування, їх пишемо з малої букви: *бог зна що* (невідомо що), *бог зна коли* (невідомо коли), *господь з тобою* (вáми) (вживається як здивування, заперечення, докір), *бог з ним* (з тобою) (вживається на знак згоди, примирення, прощення та ін.). З малої букви пишемо вигуки *бóже*, *гóсподи*, *й-бóгу*, *гóсподи бóже мíй*, *бóже збав*, крім випадків, коли слова *Боже*, *Господи* є звертанням до Бога.

3. З великої букви пишемо назви релігійних свят і постів, а також окремих днів, що стосуються цих періодів: *Благовіщення*, *Великден*, *Петрá*

й Павла, Покро́ва, Різдво́, Вели́кий піст, Різдвя́ний піст, Петрівка, Пили́півка, Спáсівка, Страснý тýждень, Страсна́ п'ятниця.

4. З великої букви без лапок пишемо назви культових книг: Бíблія, Святé Письмо, Євáнгеліє, Старý Завíт, Новýй Завíт, Тóра, Псалтыр, Корáн.

5. З великої букви пишемо перше слово назв церков: Українська правослáвна церква, Українська грéко-католицька цéрква, Українська лютерáнська цéрква, Рýмсько-католицька цéрква, Вірмénська апóстольська цéрква.

6. Великі букви вживаемо в повних офіційних найменуваннях найвищих церковних посадових осіб: Вселéнський Патріáрх, Пáпа Рýмський, Святíший Патріáрх Кýївський і всíєї Руси-Украíни, Католíкóс-Патріáрх усíєї Грузíї, Верхóвний Архиепíскоп.

Примітка. Найменування інших церковних звань і посад пишемо з малої букви: митрополýт, Вінницький і Бáрський, архимандýт (архімандрýт), архиепíскоп (архієпíскоп), пáстор, муллá, імáм, ксьондз.

7. З великої букви пишемо всі слова, крім родових найменувань, у назвах монастирів, церков, ікон: Володýмирський собóр, Киїлівська цéрква, Кýєво-Печéрська лáвra, Михáйлівський Золотовéрхий монастыр, храм Христá Спасýтеля, ікона Мáтерi Бóжої Теребовлянської.

8. З малої букви пишемо назви церковних служб та їхніх частин: літургíя, проскомíдія, вечíрня, утреня, хрéсний хíд, полíслей, повечíр'я.

§ 54. Назви органів влади, установ, організацій, товариств, партíй, об'єднань, підприємств, фíрм, агентств

1. В офіційних складених назвах органів влади, установ і організацій, товариств і об'єднань з великої букви пишемо перше слово (і всі власні назви), що входить до складу назви: Міністéрство освіти і науки Украíни, Рáда національної безпéки та оборони Украíни, Управління освіти Шевчéнківської в місті Киéві держáвної адміністрáцїї, Прокуратúра міста Кýєва, Апеляцíйний суд Закарпатської області, Федерáція незалéжних профспілóк Украíни, Збройні сíли Украíни, Міжнарóдна асоціація україністíв, Національний банк Украíни, Товариство винахíдників та раціоналізáторів Украíни, Організація економíчного спíвробітництва і рóзвитку, Міжнарóдний валютный фонд, Рáда Сврóти.

Це стосується й назв державних установ минулого: Директóрія Української Нарóдної Респúбліки, Держáвна дóма, Зéмський собóр, Тимчасóвий уряд.

У назвах найвищих органів влади і державних установ України Верхóвна Рáда Украíни, Кабіnéт Міністрíв Украíни,

Конституційний Суд України, Верховний Суд України з великої букви пишемо всі слова.

2. У назвах політичних партій і рухів з великої букви пишемо перше слово (і всі власні назви): *Республіканська партія США, Християнсько-демократичний союз Німеччини, Соціал-демократична партія України*.

Назви, що не є офіційними найменуваннями, пишемо з малої букви: *ліберальна партія, партія консерваторів, партія миру, партія війни*.

3. У назвах наукових і навчальних закладів, театрів, музеїв, колективів тощо перше слово (і всі власні назви) пишемо з великої букви: *Національна академія наук України, Національний університет «Острозька академія», Гарвардський університет, Львівська середня загальноосвітня школа № 51 імені Івана Франка, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київський академічний театр ляльок, Музей мадам Тюссо, Меморіальний будинок-музей Дмитра Яворницького, Державний ансамбль народного танцю Грузії*. З великої букви пишемо перше (або єдине) слово неповної назви, яка вживається у функції повної: *Будинок учителья (Київський міський будинок учителья), Український музей (Національний художній музей України), Літературний музей (Одесський державний літературний музей)*.

4. У назвах промислових і торгових підприємств, фінансових організацій, товариств, фірм, організаційно-правових форм тощо початкове слово, яке є складником назви, пишемо з великої букви. З великої букви пишемо також перше слово взятої в лапки символічної (умовної) назви та власні назви: *Київська фабрика іграшок, Харківський тракторний завод, Виробниче акціонерне товариство «Поліграфніга», Публічне акціонерне товариство «Вінницький універмаг», банк «Південний», Центральний автовокзал, компанія «Microsoft», концерн «Volkswagen», трансаціональна корпорація «Jysk», Комунальне підприємство «Київблагоустрій», Садове товариство «Лісовá поляна», Об'єднання співмешканців багатоквартирних будинків «Наш дім»*.

5. У назвах, що складаються із родового найменування і найменування в лапках, родове найменування пишемо з малої букви, у найменуванні в лапках з великої букви пишемо перше (або єдине слово) і власні назви: *видавництво «Ранок», готель «Дніпро», ресторан «Лібідь», кінотеатр «Київська Русь», завод «Фармак», концерн «Фольксваген», фірма «Імідж», оркестр «Віртуози Києва», магазин «Ярослав», спортивний клуб «Сокіл»*.

Примітка 1. За традицією з великої букви пишемо всі слова в назвах *Європейський Союз, Організація Об'єднаних НАЦІЙ, Ліга НАЦІЙ* тощо.

Примітка 2. У складених назвах інформаційних агентств усі слова, крім родового найменування, пишемо з великої букви й без лапок: *агентство Українські Національні Новини, агентство Франс Пресс, агентство Інтерфакс-Азербайджан*.

Примітка 3. З малої букви пишемо традиційні, неофіційні назви законодавчих, державних, представницьких органів, органів міжнародних організацій, які періодично

скликаються: бундесрát, джиргá, меджлís, конгрéс, ландтág, національні збóри, парламéнт, сейм, сенáт, стóртинг.

Примітка 4. З малої букви пишемо назви закладів, організацій, органів влади і т. ін., що вживаються у множині: міністéрства України, інститути Національної акадéмії наук, комітéти Верховної Рáди України.

6. Назви частин, відділів, відділень, секторів та інших підрозділів установ, організацій, а також слова актиv, збóри, з'їзд, конферéнція, презýдія, сéсія, симпозіум, рáда (інституту тощо) пишемо з малої букви: відділ загáльного мовознáства Інституту мовознáвства ім. О. О. Потебнí НАН України, кафедра істóрії України Тернопільського національного педагогічного університету імені Володíмира Гнатюка, засідання презýдії Українського товариства охорони пам'яток істóрії та культури, вчéна рáда філологічного факультéту, конгрéс Міжнарóдної асоціації україністів, сéсія Хмельницької міськради.

7. Назви сайтів без родового слова пишемо з малої букви (*твітер*, *тут*); назви сайтів з родовим словом пишемо з великої букви та в лапках (*мережа «Фейсбúк»*, *енциклопéдія «Вікіпéдія»*); назви сайтів, ужиті як назви юридичних осіб, пишемо з великої букви та без лапок (*РНБО ввела санкції проти Яндекса*).

§ 55. Назви документів, пам'яток істóрії та культури, творів літератури та мистецтва, друкованих органів тощо

1. У складених назвах найважливіших документів, нормативно-правових актів законів з великої букви пишемо перше слово, власні назви, перше слово після лапок: *Статут ООН*, *Потсдамська угóда*, *Версáльський мир*, *Конституція України*, *Акт проголóшення незалéжності України*, *Кrimiáльний кодекс України*, *Закон України «Про пенсійне забезпéчення»*.

2. Назви пам'яток архітектури, замків, храмів, предметів і творів мистецтва тощо пишемо з великої букви: *Андрíївська цéрква*, *Колізéй*, *Почáївська лáвра*, *Хотíнський замок*, *Ісаáкіївський собóр*, *Ейфелева вéжа*, *Сикстíнська капéла*, *Венéра Мілóська*, *Аполлон Бельведéрський*, *Дев'ята симfónia Бетхóвена*, *Кáмерна симfónia № 1 Євгéна Станкóвича*.

Примітка. Родові найменування в подібних назвах пишемо з малої букви: *собóр Святóго Петrá*, *собóр Сан-Мárко*, *храм Васíлія Блажéнного*, *палац Потоцьких*, *замок Іф*, *пам'ятник Володíмиру Великому*, *портрéт Мýсоргського робóти Рéпіна*, *рéквієм Мóцарта*.

3. Назви художніх, наукових праць, творів мистецтва, документів, газет, журналів тощо беремо в лапки, і в них перше (або єдине) слово пишемо з великої букви: *поéма «Енеíда»*, *ромáн «Сто рóків самотнóсті»*, *óпера «Травíата»*, *балéт «Лебéдине óзеро»*, *пíсня «Стоíть горá висóкая»*, *підрúчник «Істóрія України»*, *кінофíльм «Бен Гур»*, *картина «Запорóжцí*

пішути листа турецькому султанові», скульптура «Мислитель», газета «Літературна Україна», журнал «Всесвіт», програма «Партнерство заради миру».

Примітка 1. У подвійних складених назвах творів, газет тощо з великої букви пишемо також перше слово другої назви: «Андрій Соловейко, або Вчений світ, а невчений — тьма», «Глитаї, або ж Павук», «Дейлі телеграф енд Морнінг пост».

Примітка 2. У назвах писемних історичних пам'яток з великої букви пишемо перше слово і власні назви: Реймське Євангеліє, Лаврентіївський літопис, Літопис Самійла Величка, «Слово о полку Ігоревім», «Руська правда».

§ 56. Назви посад, звань, титулів

З великої букви пишемо перше слово офіційних назв найвищих державних посад та посад керівників міжнародних організацій: Генеральний прокурор України, Генеральний секретар ООН, Президент України, Голова Верховної Ради України, Президент Сполучених Штатів Америки, Прем'єр-міністр Канади.

Примітка 1. Назви посад, звань, наукових ступенів тощо пишемо з малої букви: президент, канцлер, прем'єр-міністр, мер, голова, декан, директор, міністр, ректор, секретар; академік, генерал-лейтенант, заслужений діяч мистецтв, народний артист України, лауреат Державної премії України в галузі архітектури, член-кореспондент, доктор наук.

Примітка 2. З малої букви пишемо також назви титулів, рангів, чинів: барон, герцог, королева, імператор, князь, колезький асесор, король, принцеса, цар, шах.

Примітка 3. Назви посад міністрів, послів, президентів академій тощо в офіційних документах, а також для підкреслення урочистості можна писати з великої букви: Міністр освіти і науки України, Посоль Республіки Польща, Президент Національної академії наук України.

Примітка 4. Про написання назв церковних посад див. § 53, п. 6.

§ 57. Назви орденів, медалей, відзнак, премій

1. У назвах орденів, медалей, відзнак з великої букви (крім родових найменувань на зразок орден, медаль, відзнака тощо) пишемо перше слово і власні назви: орден Держави, орден Свободи, орден князя Ярослава Мудрого, відзнака Президента України — Хрест Івана Мазепи, відзнака Міністерства внутрішніх справ України — нагрудний знак «За безпеку народу».

Якщо таку назву взято в лапки, то з великої букви пишемо:

1) перше слово та власну назву: орден «Мати-героїня», орден «За доблесну шахтарську працю», медаль «За врятоване життя», медаль «За військову службу Україні»;

2) усі слова: орден «Золота Зірка».

2. Назви спортивних нагород пишемо з малої букви: золота (срібна, бронзова) медаль, олімпійська медаль. Так само: закінчили школу із золотою (срібною) медаллю.

3. У назвах премій перше слово і власні назви в них пишемо з великої букви: Нобелівська премія, Національна премія України імені Тараса Шевченка, Державна премія України в галузі науки і техніки, Державна премія України імені Олександра Довженка.

§ 58. Назви товарних знаків, марок виробів

1. Торгові назви продуктових, парфумерних і т. ін. товарів, тютюнових виробів, вин, мінеральних вод та інших напоїв беремо в лапки і пишемо з великої букви: цукерки «Асорті», сир «Королівський», ковбаса «Краківська», шоколад «Світоч», цигарки «Українські», вино «Перлина стечу», коньяк «Таврія», мінеральна вода «Моршинська», напій «Жівчик», духи «Лілея», шампунь «Олівковий», кросівки «Найк», взуття «Крокс».

2. Назви виробничих марок технічних виробів (машин, приладів і т. ін.) беремо в лапки і пишемо з великої букви: автомобілі «Нісан», «Вольво», «Фольксваген», літак «Боїнг 777», трактор «Слобожанець».

Але назви самих виробів беремо в лапки і пишемо з малої букви: «нісан», «вольво» «фольксваген» (автомобілі), «боїнг» (літак). «слобожанець» (трактор).

3. Власні назви кораблів, поїздів, літаків тощо беремо в лапки, і перше слово в назві (і всі власні назви) пишемо з великої букви: круїзний лайнер «Гармонія морів», поїзд «Чорноморець».

4. Абревіатурні назви виробничих марок і виробів пишемо без лапок: Ан-225, А-340, В-77, КрАЗ.

§ 59. Назви порід тварин, видів і сортів рослин

1. Назви порід тварин пишемо з малої букви: вівчарка, спаніель, доберман (собаки), гонтер, мустанг, (коні), кохінхін, плімутрόк (кури), мерінос, лакон (вівці).

2. У неспеціальних текстах назви сортів рослин беремо в лапки і пишемо з малої букви (зокрема й власні назви): пшениця «золотоколоса», груша «парижанка», троянда «глорія-дей», малина «геракл».

3. У спеціальній літературі в назвах сортів рослин перше слово (і всі власні назви) пишемо з великої букви: смородина Софіївська, огірок Корольок, тюльпан Рембрандта, картопля Серпанок, слива Зарічна рання.